

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2014

Andrea Havlová

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Obraz české královny Elišky Rejčky v historiografii a literatuře

Andrea Havlová

Bakalářská práce

2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a informace, které jsem využila, jsem uvedla do seznamu odborné literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na mojí práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích 22. listopadu 2014

Andrea Havlová

Poděkování

V první řadě bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce, Mgr. Kateřině Ptáčkové, Ph. D., za věnovaný čas, cenné rady a odbornou pomoc, která mi při mé práci byla velmi užitečná.

Zároveň bych chtěla poděkovat zaměstnancům vědecké knihovny v Hradci Králové za jejich ochotu a pomoc při hledání pramenů a literatury. V neposlední řadě patří velký dík mé rodině a blízkým, kteří po celou dobu tvorby mé bakalářské práce stáli při mně a byli mi oporou.

ANOTACE

Hlavním cílem této bakalářské práce je představit obraz královny Elišky Rejčky v kronikách, odborné literatuře a také v krásné literatuře. V první části se práce zabývá výčtem životních osudů Elišky Rejčky. Poté následuje pasáž, týkající se jejího obrazu v historiografii. Hlavní prostor je věnován pohledu Petra Žitavského na Elišku Rejčku ve Zbraslavské kronice. Své místo zde však mají i jiní kronikáři, zejména kronikáři doby Karla IV. Po části kronik se práce věnuje obrazu Elišky v odborné historické literatuře, kde jsou vytyčeny hlavní témata, kterými se historici zabývají. Na závěr práce je prostor i pro Eliščin obraz v historických románech.

Klíčová slova: Eliška Rejčka, královna, Zbraslavská kronika

ANOTTATION

The aim of this work is to present the image of Elizabeth Richenza of Poland in chronicles, historical literature and historical novel. At first part is work occupied with facts of life Elizabeth Richenza. After that follows part about her image in historiography. The main space is devoted to the views of Petr Žitavský on Elisabeth Richenza in Zbraslav chronicle. One's own space there have other chronicler too, especially chronicler of time Karel IV. After chronicle is work occupied with image of Elizabeth Richenza in historical literature. Here is attention focussed on the main themes which the historiographers are occupied with. At the end of work is space for image of Elisabeth Richenza in historical novel.

Keywords: Elizabeth Richenza of Poland, queen, Zbraslav chronicle,

OBSAH:

1. ÚVOD	1
2. ŽIVOTNÍ OSUDY ELIŠKY REJČKY, DVOJNÁSOBNÉ KRÁLOVNY ČESKÉ A POLSKÉ	5
3. ELIŠKA REJČKA A JEJÍ OBRAZ V KRONIKÁCH	14
3.1. KRONIKA ZBRASLAVSKÁ	14
3.2. OSTATNÍ KRONIKY	19
4. OBRAZ V ODBORNÉ LITERATUŘE	23
4.1. VÁLKA KRÁLOVEN	25
4.2. MAJETKOVÉ POMĚRY, FUNDACE A MECENÁŠTVÍ	29
4.3. ELIŠKA REJČKA A JINDŘICH Z LIPÉ	36
4.4. REJČKA VE VÍRU POLITIKY	40
5. CHRONOLOGICKÝ VÝVOJ OBRAZU ELIŠKY REJČKY	43
6. ELIŠKA REJČKA A JEJÍ OBRAZ V KRÁSNÉ LITERATUŘE	44
6.1. LUDMILA VAŇKOVÁ: ŽENA PRO TŘETÍHO KRÁLE	44
6.2. HANA WHITTON: HRDOST DO VÍNKU, SOUBOJ KRÁLOVEN O ČESKOU KORUNU	46
6.3. ANTONÍN POLÁCH: RICHENZA, ROMÁN O ŽIVOTĚ KRÁLOVNY ALŽBĚTY REJČKY	48
6.4. ODLIŠNOSTI ROMÁNŮ	50
7. ZÁVĚR	53
8. RESUMÉ	55
9. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	56

1. ÚVOD

Vyslovíme-li pojem středověk, většina lidí si automaticky představí dlouhé období dějin, které velice často obdaří nelichotivými adjektivy, jako například špinavý a temný. Středověk mají za období, kdy zemi pustošila bída, hladomor a nemoci způsobené špatnými hygienickými podmínkami. Mají ho také za období velkých králů, rytířů a válek. Tento obraz středověku vytváří nejen prameny z tohoto období, ale také moderní literatura. Máme zprávy o mocných panovnících a statečných rytířích, o vypočítavé šlechtě a moudrých kněžích. Velcí muži středověku mají své čestné místo v každé kronice či spisu. Ženská část populace byla posunuta do pozadí a díky tomu jim velké pasáže v kronikách často věnované nejsou. Žena měla hlavní úkol, který musela plnit, a to být dobrou manželkou, starat se o domácnost a porodit děti. Téměř každá žena byla závislá na otci či muži. Avšak i žena závislá a podřízená muži mohla mít štěstí a mohla v této době vyniknout.

Právě to se povedlo mladé polské princezně Richenze, ze které se na začátku čtrnáctého století stala vlivná a bohatá žena. Žena tak bohatá, že nemusela být závislá na žádném muži, což není pro středověk úplně rutinní záležitostí. Za touto její situací však stála smrt obou jejích manželů, českých a polských králů, tedy Václava II. a Rudolfa Habsburského. Po smrti jejích manželů jí bylo připsáno obrovské věno, díky němuž si mohla dovolit věci, které si jiné královny dovolit nemohly. Právě kvůli tomu se tato mladá polská princezna neobjevuje na stránkách kronik pouze jako zmíněná manželka krále. Obzvláště Petr Žitavský jí ve své kronice věnoval velký počet řádků, ve kterých psal o jejích činech i citech k osudovým mužům. Díky starší a moderní historiografii bývá celkový pohled na tuto ženu často spíše negativní. Většina si o ní zapamatuje pouze to, že se stala manželkou dvou králů a do třetice žila po boku nejvlivnějšího šlechtice, Jindřicha z Lipé. Je tedy často představovaná jako žena toužící po moci a bohatství. Je však tato pověst zasloužená? Jaký pohled mají autoři na Elišku v literárních dílech od jejích současníků až po dnešní autory odborné i krásné literatury? Měnil se tento pohled na mladou královnu v průběhu dějin? To jsou otázky, na které bych ráda v průběhu této práce našla odpověď. Nechci ji však obhajovat, pošpiňovat a ani na ni vytvářet nový pohled. Cílem této práce je vystihnout podobu Elišky Rejčky ve středověké historiografii, v moderní historiografii a také v krásné literatuře. Budu zde používat prameny hlavně ze čtrnáctého století, které vznikaly v době, kdy sama Eliška Rejčka

žila nebo alespoň v období jí blízkém. Dále pak bude použita odborná literatura 19. a 20. století a v poslední části literatura krásná.

Nejprve je třeba se seznámit s jejím obrazem ve středověkých dílech. Tady nám nejvíce informaci poskytla rozsáhlá Zbraslavská kronika¹, zejména část, kterou sepsal opat zbraslavského kláštera Petr Žitavský. Velkou výhodou této kroniky je, že vznikala v době, kdy sama Eliška Rejčka žila a také to, že Petr Žitavský často pobýval u královského dvora. Mnohokrát se tedy přímo účastnil událostí, které se Elišky Rejčky týkaly. Díky tomu všemu je zbraslavská kronika největším zdrojem informací o jejím životě. Dále je to kronika tak řečeného Dalimila², která nám bohužel ponechala pouze dvě zmínky o Elišce Rejčce. Následují kroniky doby Karla IV., které zahrnují vyprávění Františka Pražského³, Beneše Krabice z Weitmile⁴ a Přibíka Pulkavy z Radenína⁵. Poslední kronikou, ve které jsem se snažila najít obraz Elišky Rejčky, je jihoněmecká rýmovaná kronika Ottokara Štýrského⁶. V této části práce jsem vynechala kroniku Václava Hájka z Libočan, která se sice o Elišce Rejčce zmiňuje, ale začala vznikat až téměř dvě stovky let po její smrti. Hájkova kronika je také kritizována kvůli historickým nepřesnostem. Proto jsem dala přednost kronikám, které jsou životu Elišky Rejčky bližší.

Další část práce se bude zabývat Eliščiným obrazem v odborné historické literatuře. Do současné doby bohužel nevznikla žádná monografie, která by se věnovala samotné Elišce Rejčce. Vzniklo velké množství sborníků a časopiseckých studií, které se zabývají samotnou Eliškou Rejčkou, ale monografie věnující se přímo jí ne. Zde bych ráda upozornila na sborník, který byl vydán nedávno a který se ve velké části věnuje pouze její postavě a jejímu sídelnímu městu, Hradci Králové. Jedná se o sborník Chrám Svatého Ducha a královna Eliška Rejčka v Hradci Králové 1308-2008⁷. V tomto sborníku se Eliškou Rejčkou a jejím pobytem

---

¹ *Petra Žitavského kronika zbraslavská*, in: *Fontes rerum Bohemicarum IV*, Josef Emler (ed.), Pragae 1884, s. 1-337.

² *Kronika tak řečeného Dalimila*, Marie Bláhová (ed.), Praha 2005.

³ *Kronika Františka Pražského*, in: *Fontes rerum Bohemicarum IV*, Josef Emler (ed.), Pragae 1884, s. 347-456.

⁴ *Kronika Beneše z Weitmile*, in: *Fontes rerum Bohemicarum IV*, Josef Emler (ed.), Pragae 1884, s. 457-548.

⁵ *Kronika Pulkavova*, in: *Fontes rerum Bohemicarum V*, Josef Emler (ed.), Pragae 1893.

⁶ *Ottokars Österreichische Reimchronik*, in: *Monumenta Germaniae Historica. Deutsche Chroniken V/1, 2*, Joseph Seemüller (ed.), Hannover 1890-1893.

⁷ *Chrám Svatého Ducha a Královna Eliška Rejčka v Hradci Králové 1308-2008. Historická tradice v dějinách města. Od chrámu ke katedrále. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 15. a 16. října 2008 v Hradci Králové*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2009. ISBN 978-80-7405-060-2

v Hradci králové zabývá zejména František Musil⁸ a Robert Antonín⁹. Z časopiseckých studií bych vyzvedla články Zdeňky Hledíkové¹⁰ nebo práci Roberta Antonína¹¹ v časopise *Dějiny a současnost*. Ze souhrnných dějinných děl byly užitečné zejména monografie Františka Palackého¹² a také *Dvě knihy českých dějin* Josefa Šusty.¹³ Dále jsou velmi cennými monografiemi ty, které se týkají jejich mužů. Je to například kniha Josefa Žemličky, která se věnuje posledním Přemyslovcům, tedy i Václavovi II. a Elišce Rejčce.¹⁴ Také texty Miroslava Sovadiny¹⁵, týkající se Jindřicha z Lipé, přinesly mnoho cenných informací o jeho partnerce, stejně jako monografie J. Spěváčka, týkající se Jana Lucemburského.¹⁶ Dalšími knihami, které se Eliškou Rejčkou zabírají, jsou knihy o českých královnách, vdovách atp. Zde je velmi užitečná monografie Karla Stloukala, která se věnuje zejména českým královnám¹⁷ a dále také monografie Gabriely Šárochové, týkající se vdovství.¹⁸ Cenné informace o Elišce Rejčce je samozřejmě možné vyhledat i v monografiích, které se jí přímo nezabývají. Velice užitečná samostatná část byla Elišce Rejčce věnovaná v knize Boženy Kopiczkové.¹⁹ Ta se sice týká Elišky Přemyslovny, ale velká část je věnovaná právě její rivalce Rejčce. Autorka zde na mnoha místech klade důraz zejména na srovnávání Přemyslovny a Rejčky, jak v osobním, tak i ve veřejném životě. Informace o Elišce jsou samozřejmě dostupné také v polské literatuře. V tomto případě jsem čerpala informace z biografického lexikonu *Piastowie*, jehož autorem je

---

⁸ Musil, F. *Hradec Králové, Eliška Rejčka a rok 1308*. In *Chrám Svatého Ducha a královna Eliška Rejčka v Hradci Králové 1308-2008. Historická tradice v dějinách města. Od chrámu ke katedrále. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 15. a 16. října 2008 v Hradci Králové*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2009. ISBN 978-80-7405-060-2, s. 11 – 15.

⁹ ANTONÍN, R. *Alžběta Rejčka a souboj o český trůn v letech 1306-1308*. In *Chrám Svatého Ducha a Královna Eliška Rejčka v Hradci Králové 1308-2008. Historická tradice v dějinách města. Od chrámu ke katedrále. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 15. a 16. října 2008 v Hradci Králové*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2009. ISBN 978-80-7405-060-2 s. 17-31

¹⁰ HLEDÍKOVÁ, Z. *Alžběta Rejčka*. In *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue* 31, 2009, č. 1, s. 11

¹¹ ANTONÍN, R. *Žena dvou králů. Popis jednoho zápasu z počátku 14. Století*. In *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue* 31, 2009, č. 1, str. 14-17.

¹² PALACKÝ, F. *Dějiny národu českého: w Čechách a w Morawě. Dílu II., Od roku 1253 do 1333. částka I.*, Praha 1877.

¹³ ŠUSTA, J. *Dvě knihy českých dějin, kniha první. Poslední Přemyslovci a jejich dědictví 1300-1308*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1926.

ŠUSTA, J. *Dvě knihy českých dějin, kniha druhá. Počátky Lucemburské 1308-1320*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1926.

¹⁴ ŽEMLIČKA, J. *Století posledních Přemyslovců. Český stát a společnost ve 13. století*, Praha 1986.

¹⁵ SOVADINA, M. *Jindřich z Lipé. I. První muž království. Část 2*, in: *Časopis Matice moravské*, r. 121, Brno 2002, s. 3-32.

SOVADINA, M. *Jindřich z Lipé I. První muž království. Část 1*, in: *Časopis Matice moravské*, r. 120, Brno 2001, s. 5-36.

¹⁶ SPĚVÁČEK, J. *Král diplomat: (Jan Lucemburský 1296 – 1346)*. Praha: Panorama, 1982; Spěváček, J. *Jan Lucemburský a jeho doba 1296 – 1346*. Praha: Svoboda, 1994.

¹⁷ STLOUKAL, K. *Královna Rejčka*, in: *Královny, kněžny a velké ženy české*, Karel Stloukal (ed.), Praha 1940, s. 97-106.

¹⁸ ŠAROCHOVÁ, G. *Radostný úděl vdovský. Královny-vdovy přemyslovských Čech*, Praha 2004.

¹⁹ KOPIČOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna. Královna česká 1292-1330*, Praha 2003.

Krzysztof Ożóg.²⁰ V části, vztahující se k odborné literatuře, byly také použity listinné prameny, které jsou zpřístupněny v edicích. Hlavně v pasáži týkající se majetku Elišky Rejčky jsem využila *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*, jehož editorem je Josef Chytil a *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, jejichž editorem je Josef Emler.²¹ Poslední část této bakalářské práce se bude zabývat obrazem Elišky Rejčky v krásné literatuře. Zde jsem použila historické romány, jako například román Ludmily Vaňkové²² a Antonína Polácha²³.

---

²⁰ Ożóg, K. Ryksa – Elżbieta. In *Piastowie: Leksykon biograficzny*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1999, s. 167 – 170.

²¹ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VI – VII*, Chytil, Josef (ed.), Brno 1854 – 1858; *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II – III*, Emler, Josef (ed.), Praha 1882 – 1890.

²² VAŇKOVÁ, L. *Žena pro třetího krále*. Praha, 2013.

²³ POLÁCH, A. *Richenza, román o životě královny Alžběty Rejčky*. Rybka, 2004.

2. ŽIVOTNÍ OSUDY ELIŠKY REJČKY, DVOJNÁSOBNÉ KRÁLOVNY ČESKÉ A POLSKÉ

Kdo vlastně je tato vlivná a bohatá princezna, pozdější královna? Je to žena mnoha jmen. V Polsku, kde se narodila, dostala jméno Ryksa Elzbieta. Jméno získala po své matce, kterou byla Rixa Švédská. Dále je možné o ní slyšet jako o Richenze. S tímto jménem připutovala v roce 1300 do Čech, kde došlo ke zkomolení na Řejčka. O pár let později, při korunovaci českou královnou, přijala jméno Eliška, které bylo v té době moderní a často zaměňované se jménem Alžběta. V Čechách je tedy nejvíce známa pod jménem Eliška Rejčka, které si ponechám i pro tuto práci.

Eliška Rejčka se narodila 1. září 1288²⁴ v polské Poznani. Jejím otcem byl polský velkokníže Přemysl II. Velkopolský, který pocházel z původní polské knížecí a později královské dynastie Piastovců. Její matkou byla švédská princezna Rixa. Manželství jejich rodičů však záhy skončilo smrtí její matky někdy mezi léty 1288-1293. Přesné datum její smrti je bohužel neznámé. Kolují spekulace, že ke smrti ji dopomohl sám Přemysl Velkopolský, stejně jako své první ženě Luitgardě Meklenburské. Jsou to však pouze spekulace.²⁵ Eliška tedy nejpozději v pátém roce života přišla o matku a nejspíše strávila nějakou dobu pod dohledem své tety Anny v klášteře cisterciáček nedaleko Poznaně, v Owińsce.²⁶ Tam byla její teta abatyší. Otec se však potřetí oženil a opatřil jí tak macechu, Markétu Braniborskou, dceru braniborského markraběte Albrechta III. Braniborského.

V tu dobu probíhaly boje o nadvládu nad roztržitým malopolským dědictvím. Těchto bojů se účastnil Přemysl Velkopolský, otec Elišky, kterému malopolské dědictví odkázal Jindřich IV a vratislavský a český král Václav II., kterému polské území potvrdil jeho tchán, říšský král Rudolf Habsburský. Václav sice na jaře 1291 obsadil Krakovsko, Sandoměřsko a o rok později Sieradz, Přemysl ale získal podporu ve Velkopolsku a 25. června 1295 byl v chrámu panny Marie v Hnězdně korunován polským králem. Necelý rok poté, co získal královskou korunu, přišel jeho skon. Byl zavražděn 8. února 1296, když pobýval v Rogózně.²⁷ Eliška tak chvíli po smrti matky přišla i o otce a zůstala jako sirotek se svou macechou Markétou, se kterou odešla do Braniborska. Nejspíše odešla do Berlína nebo

---

²⁴ Ožóg, K. Ryksa – Elzbieta, s. 167

²⁵ Více v ŠAROCHOVÁ, G. Radostný úděl vdovský, s. 121

²⁶ Ožóg, K. Ryksa – Elzbieta, s. 167

²⁷ Více v MARCELI, K.: Dějiny Polska. Karolinum, 2011.

do Špandavy.²⁸ Někteří autoři se domnívají, že pro Elišku to nemohla být hezká léta, neboť Markéta o ni velký zájem neměla. Obě odešly společně na dvůr braniborského markraběte, kde byla Eliška zasnoubena s jeho synem Otou Braniborským. K plánované svatbě však nedošlo, protože Ota nečekaně zemřel v roce 1298 nebo 1299 a jejich zasnuby tak byly zrušeny. Poté Eliška na čas přesídlila do Saska.²⁹

V této době bylo Polsko ve velice špatné politické situaci. Zůstalo bez krále a díky dlouhodobým soubojům o polskou korunu bylo rozvrácené. Po pečlivých jednáních se polská šlechta shodla na tom, že koruna bude nabídnuta českému králi Václavovi II.³⁰, který o polskou korunu dlouhodobě usiloval. Spolu s korunou mu byla nabídnuta ruka dědičky, tedy Elišky Rejčky, což Václav přijal. Poté, co proběhly velice vznešené a bohaté oslavy korunovace, se Václav rozhodl, že nechá do Saska poslat pro svou nastávající ženu. Vyslal jí naproti sedleckého opata Heidenreicha a Beneše řečeného z Vartenberka. Ti Elišku v roce 1300 úspěšně přivedli do Prahy, kde už jí čekal Václav II.³¹ Kdo by si však myslel, že hned došlo ke svatbě a korunovaci nové královny, zůstane na omylu. I přesto, že byla Eliška na středověké poměry ve věku, kdy byla způsobilá ke sňatku a povinutí následníka, byla na dlouhé tři roky odložena do Budyně nad Ohří k paní Grifině, tetě Václava II. a manželce Leška Černého, vévody krakovského. Kolují spekulace, že důvodem odložení budoucí královny na dlouhé tři roky na Budyň mohla být králova milenka Anežka. Dana Dvořáčková-Malá ve své práci uvádí, že „*krále provázela na vozech, vlastnila klenoty, látky a v královské stáji měla k dispozici dvanáct koní. Krále a možná i dvůr bavila zpěvem, hrou na nástroje, a nejen to.*“ Je možné, že u královského dvora i nějakou dobu žila.³² V témže roce se Václav II. vypravil na cestu do Polska, kde se mu podařilo ovládnout tři nejdůležitější města: Poznaň, Krakov a Hnězdo. V Hnězdně poté došlo k jeho korunovaci na polského krále.³³ Elišce se tedy ani teď nedostalo pevného rodinného zázemí, které jistě po smrti rodičů postrádala.

Stálé odkládání sňatku a korunovace nové královny polskou šlechtu velice zneklidňovalo, došlo dokonce k nepokojům v Pomořanech. Zasáhl tedy zbraslavský opat Konrád, důvěrný přítel Václava II., který mu neustálé odkládání svatby vytknul.³⁴ Václav nepohrdnul radou přítele a zbožného opata a na jeho radu začal připravovat svatbu a

²⁸ KOPIČKOVÁ, B. Eliška Přemyslovna, s. 53-54

²⁹ Ozóg, K. Ryksa – Elzbieta, s. 167

³⁰ Více v ŽEMLIČKA, J. Století posledních Přemyslovců.

³¹ Petr Žitavský. Zbraslavská kronika, s. 122

³² DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, D. *Královský dvůr Václava II.* Veduta, 2011. ISBN 978-80-86829

³³ ŠUSTA, J. České dějiny, s. 567-568

³⁴ Petr Žitavský, Zbraslavská kronika, s. 122, Hledíková, Z.: Alžběta Rejčka, s. 7

korunovací nové královny. Svatba a korunovace proběhla 26. května 1303, v den Letnic, tři roky poté, co mladá Piastovna přišla do Čech.³⁵ Oba obřady proběhly v Praze v chrámu sv. Víta a mladá Piastovna byla biskupem Vratislavským korunována českou a polskou královnou. Při této příležitosti přijala, nejspíše na přání Václava, jméno Alžběta (Eliška).³⁶ Mezi českým lidem se ale více ujala zkomolenina „Rejčka“. Poté přesídlila ke královskému dvoru na Pražský hrad, kde se jí nejspíš příliš milého přijetí nedostalo. K samotnému Václavovi příliš nepřilnula, protože byl zaneprázdňený vladařskými povinnostmi a jeho dcery na ni nepohlížely jako na novou přítelkyni. Není známo, jaké vztahy kolovaly mezi Eliškou a Přemyslovnami na začátku soužití, ale jisté je, že v budoucnu mezi nimi vykristalizovala nenávist a válka, která trvala po celou dobu jejich soužití.³⁷ Eliška tedy mohla pouze vzpomínat na roky strávené na Budyni s Griffinou, ke které za tu dobu údajně přilnula, ale která jí na Pražský hrad nedoprovodila. Ještě v témže roce celý královský dvůr přesídlil na Staré Město do domu zlatníka Konráda, protože Pražský hrad vyhořel. O dva roky později, 15. června 1305 Eliška porodila dceru Anežku.³⁸ Narození dcery bylo velkým zklamáním, protože byl očekáván syn. Král jednoho syna už měl, bylo ale zapotřebí dalšího následníka, kvůli velkému a nesourodému království. Z narození dcery byla obviňována hlavně Eliška. V této době lidé stále věřili, že pohlaví potomka lze ovlivnit chováním matky a rituály. V této době byl král Václav již dlouho nemocen. Zemřel nemocný a vyčerpaný jen týden po narození Anežky 21. června 1305. Václav tak opustil svou mladou, teprve sedmnáctiletou ženu a ponechal ji v nepřátelském prostředí. Zanechal ji však dobře hmotně zajištěnou. Podle zbraslavské kroniky král Elišku zabezpečil vyplácením dvaceti tisíc hřiven stříbra. Královna se v této době se svou dcerou stáhla na malou chvíli do pozadí, mimo politické dění. Pobývala na Starém Městě Pražském.

Po smrti českého krále se slavný přemyslovský rod ocitl v nelehké situaci. Moci se ujal mladý syn Václava II., teprve šestnáctiletý Václav III³⁹, který na trůn nastoupil jako poslední žijící mužský potomek přemyslovského rodu. V této situaci jistě všichni mysleli na nedávné vymření uherského rodu Arpádovců. Dokonce se tvrdilo, že stejný osud předpověděl

---

³⁵ Petr Žitavský. Zbraslavská kronika, s. 123

³⁶ ŠUSTA, J. České dějiny, s. 621

³⁷ KOPIČKOVÁ, B. Eliška Přemyslovna, s. 10-11.

³⁸ Anežka je jediným doloženým potomkem Elišky Rejčky, ale kronikář Petr Žitavský ji označil jako „ filiam priam“. Díky tomu se někteří historici domnívají, že Anežka nemusela být jejím jediným potomkem.

Více v DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ. D. Královský dvůr Václava II., s. 53,144.

³⁹ Více o životě Václava III. MARÁZ, K. Václav III (1289-1306), poslední přemyslovec na českém trůně. Veduta, 2007

kazatel Bertold Řezenský i českému rodu.⁴⁰ Mladičský Václav tak převzal vládu nad trojím královstvím. Českým, polským a uherským. Království české a polské zdědil po otci. Království uherské získal sám Václav III. po vymření rodu Arpádovců, protože byl zasnouben s jedinou dcerou uherského krále Ondřeje III., Alžbětou. Kandidátů na uherskou korunu bylo více, ale rozhodlo bohatství českého krále. Václav III. byl 27. srpna 1301 ve Stoličném Bělehradě korunován uherským králem Ladislavem V. Zasnoubení s Alžbětou ale bylo záhy zrušeno a novou královnou se stala Viola Těšínská, dcera osvětimského a těšínského vévody Měška I.⁴¹ Historiografie nám naznačuje, že Václav svůj vladařský úkol neovládal tak dobře jako jeho otec a měnil mnohé, co jeho otec zavedl. Jeho vláda netrvala dlouho. Skončila při výpravě do Polska. Václav III. byl zavražděn 4. srpna 1306 v Olomouci, kde zastavil se svou družinou. S jeho životem skončila i slavná česká dynastie Přemyslovců.

Království se ocitlo znovu bez krále a situaci bylo nutné rychle vyřešit. Prvním kandidátem pro královskou korunu se stal Jindřich Korutanský, tyrolský hrabě a korutanský vévoda z rodu Menhardovců, který si pár měsíců před onou nešťastnou událostí vzal nejstarší dceru Václava II., Annu. V době olomoucké vraždy již Jindřich Korutanský v Čechách v podstatě vládl, protože byl pověřen zastávat funkci zemského hejtmána. Když mu tedy byla nabídnuta koruna česká, neváhal touto cestou vykročit a usilovat o ní. Jindřich Korutanský se koruny domáhal jako manžel nejstarší z Přemysloven a snažil se o to, aby bylo dodrženo jejich dědické právo.⁴² Proti Korutanské kandidatuře však vystoupili Habsburkové, kteří usilovali o to, aby koruna byla předána rakouskému vévodovi Rudolfovi, synovi římského krále Albrechta. Většina českých pánů nechtěla volit rakouského vévodu, ale to by znamenalo dostat se do sporu s mocným sousedem Albrechtem I. Habsburským, římským králem, který byl rozhodnutý získat zemi pro svého syna za každou cenu. Poté, co Rudolf i Albrecht dorazili do Čech se svými vojsky, se rychle vytratila ochota českých pánů volit Jindřicha Korutanského i přes odpor mocného souseda. Novým králem byl tedy vybrán Rudolf Habsburský a čeští velmoži si vyžádali brzkou svatbu jako podmínku volby.⁴³ V tuto chvíli se

---

⁴⁰ ŠUSTA, J. *Dvě knihy českých dějin*, s. 447

⁴¹ ŽEMLIČKA, J. *Století posledních Přemyslovců*. s. 145

⁴² O dědických právech Přemysloven, tedy o právu nástupnictví v ženské linii se zmiňuje například Zbraslavská kronika, nebo kronika Přibíka Pulkavy z Radenína. Odvolávají se na listiny vydané císařem, které měly zajišťovat nástupnictví po přeslici. Středověké inventáře českého korunního archivu však existenci těchto listin vylučují. Do bádání o existenci těchto listin se zapojil i František Palacký a později Josef Šusta, přičemž každý dospěl k jinému závěru. Palacký tvrdí, že jde o podvrh a Šusta podpořil jejich existenci a ztotožnil se s tvrzením, že vznikly v době, kdy Přemysl Otakar II. marně čekal na mužského potomka. Podrobněji o tomto tématu v WIHODA, M. *Zlatá bula sicilská*. Argo, 2005. s. 154-159

ŠUSTA, J. *Dvě knihy českých dějin*, s. 475

⁴³ Více o událostech po smrti Václava III. a volbě nového krále v: ŠUSTA, J. *Dvě knihy českých dějin*, s. 472-476

znovu dostala do popředí čerstvá královna-vdova Eliška Rejčka, která byla do té doby mimo polické dění. Byla vybrána jako manželka a budoucí královna pro Rudolfa Habsburského. Eliška Rejčka byla nejspíše vybrána proto, aby českému králi zůstala práva na polskou korunu. Eliška Rejčka nabídku k sňatku přijala a ke svatbě i korunovaci došlo 16. října 1307.⁴⁴ Podle zpráv kronikářů zahořel Rudolf velkou náklonností a láskou k mladé a krásné královně.⁴⁵ Habsburský král se nestal v Čechách vůbec oblíbeným a svou šetřivostí si vysloužil posměšky a přezdívku „král kaše“. Český lid však nemusel být s vládou Rudolfa dlouho nespokojený, protože mladý král vážně onemocněl. Nemoc nabrala takové rychlosti, že již 3. července 1307 zemřel ve vojenském táboře u Horažďovic. Jeho smrt způsobila nejspíše úplavice. Eliška Rejčka se tak stala během krátké chvíle dvojnásobnou vdovou. Ještě před smrtí na ni však Rudolf pamatoval ve své závěti a odkázal jí dvacet tisíc hřiven stříbra, tak jako předtím Václav II.⁴⁶ Tato částka byla kryta důchody z pěti věnných měst, tedy z Hradce Králové, Vysokého Mýta, Jaroměře, Poličky a Chrudimi.

Smrt obou jejich manželů pro Elišku mohlo být zároveň štěstím i neštěstím, protože jí Václav i Rudolf odkázali obrovské věno, které činilo dvacet tisíc hřiven stříbra ročně za každého.⁴⁷ Tímto se stala velice bohatou a vlivnou ženou. Zároveň se ale dostala do nelehké situace. Na Habsburky se v Čechách pohlíželo jako na vetřelce, nebyli vůbec oblíbení, takže se jistě můžeme domnívat, že Rejčka byla obviněna a nenáviděna za to, že zaprodala zemi Habsburkům a pošlapala právo Přemyslovců, sester Václava III., které měly větší nárok stát se královnou. Touto dobou se znovu probudili stoupenec Jindřicha Korutanského, kteří věřili, že tentokrát budou úspěšní a poslali pro něj posly do Tyrol. Jindřich Korutanský možná nejdříve váhal, ale nakonec po pouhých deseti měsících, co byl nucen z Prahy prchnout, znovu dorazil a byl přivítán všudypřítomným nadšením. Nástupnictví mělo proběhnout podle znojenské úmluvy z 18. ledna 1306 a na trůn měl nastoupit druhý syn Albrechta, Fridrich. To se ale v Čechách nesešlo s úspěchem. V Praze a u Kutné Hory tak vypukly boje o trůn.

---

⁴⁴ Datum svatby, 16. října 1307, uvádí Josef Šusta. Robert Antonín však uvádí, že není jisté, zda je datum správné. Chybu připisuje nedůslednému postupu při získávání informací z kroniky Beneše Minority a ze Svatopetrské erfurtské kroniky. Vedle toho zbraslavský kronikář Petr Žitavský uvádí jako datum sňatku 8. Zář, svátek narození Panny Marie.

Více v ANTONÍN, R. *Alžběta Rejčka a souboj o český trůn v letech 1306-1308*, s. 17-31, zde s. 19

⁴⁵ To, že Rudolf Habsburský vzplanul k Rejčce láskou a vybral si ji zejména kvůli jejímu původu, uvádí Otakar Štýrský ve své kronice.

Ottokars österreichische Reimchronik, in: MGH, Deutsche Chroniken V/2, Joseph Seemüller (ed.), Hannover 1893, v. 91845-91914.

⁴⁶ FRB IV, (ed.) J. Emler, Pragae 1884. č. 85, s. 111

⁴⁷ Za tento odkaz držela v zástavě východočeská města Hradec Králové, Vysoké Mýto, Jaroměř, Poličku a Chrudim. To jí poskytovalo právo na obnos z výnosu těchto měst.

Díky tomu se Eliška Rejčka ocitla ve velice nepřátelském prostředí. Nezbyvalo jí nic jiného než učinit velké rozhodnutí a opustit Prahu, kde se přestala cítit bezpečně. Nejprve našla útočiště v biskupském dvoře na Malé Straně, odkud kontaktovala svého tchána Albrechta. Prahu pak opustila téměř inkognito se svou dcerou Anežkou a Fridrichem Habsburským, který ji doprovázel.⁴⁸ S Albrechtem Habsburským si byli vzájemně užiteční. Eliška Rejčka potřebovala ochranu a Albrecht chtěl získat záchytné body v Čechách, aby je mohl ovládnout. Uzavřeli tedy dohodu. Eliška poskytla azyl jeho vojákům ve svých věnných městech a za to si vysloužila pozvání k rakouskému dvoru.⁴⁹ Usídlila se nedaleko Vídně a čekala na habsburské vítězství. Habsburkům se ale nedařilo tak, jak si představovali. U českého obyvatelstva nenacházeli podporu, kterou potřebovali pro vítězství a nedostávalo se jim ani dostatečné množství prostředků. 1. května 1308 byl zavražděn Albrecht I. Habsburský. To byl konec nadějí na vítězství Habsburků, protože jeho syn Fridrich z plánu získat český stolec pomalu upustil. Tím skončila snaha Habsburků a válka o české země.⁵⁰ Eliška se měla navrátit zpět do Prahy. Ve Znojmě však proběhlo 14. srpna 1308 jednání, kde se řešily podmínky odškodnění a také amnestie pro habsburské stoupence. Amnestii Fridrich vyjednal zejména kvůli Elišce Rejčce, aby se mohla beztrestně vrátit do Čech, aniž by přišla o všechna svá nabytá práva. Eliška tedy nepřišla o vyplácení 40 000 hřiven stříbra ani o svá věnná města. Novým králem se stal Jindřich Korutanský. Eliška po těchto událostech odešla do Hradce Králové, který si vybrala jako svoje sídlo. Vytvořila zde velice honosný a okázalý dvůr. To, že šlo o město, které náleželo Rejčce, je zaznamenáno v listinně z 5. 10. 1307, která byla vydána Albrechtem I. Habsburským při opatovickém jednání v říjnu 1307. Listina jí zabezpečovala právo k jejím věnným městům, přičemž poprvé je zde vyjmenováno všech pět měst.⁵¹ V této době měl Hradec zřejmě vedoucí postavení mezi východočeskými královskými městy. Tomu nasvědčuje hlavně fakt, že toto město mělo nejvíce privilegií, které mu zajišťovala také opatovická listina. Jednalo se o privilegia v hospodářské a politické oblasti.⁵² Postupem dějin vznikla v Hradci silně zakořeněná tradice o Eliščině významu v hradeckých dějinách, kde je spojována s výstavbou města, zejména se založením Chrámu sv. Ducha.⁵³

---

⁴⁸ ŠUSTA, J.: *Dvě knihy českých dějin*, s. 512

⁴⁹ Listina viz RBM II, č. 2149, s. 927 – 928, MUSIL, F. *Hradec Králové, Eliška Rejčka a rok 1308*, s. 12 – 13.

⁵⁰ Více v ŠUSTA, J. *Dvě knihy českých dějin*, s. 478-532

⁵¹ RBM II, EMLER, J. (ed.), Pragae 1882, č. 2149, s. 927-928

⁵² MUSIL, F. *Hradec Králové, Eliška Rejčka a rok 1308*, s. 11-15

⁵³ tamtéž

V této nelehké době se Eliška dostala do bližšího kontaktu se svým posledním životním parterem, Jindřichem z Lipé, který pocházel ze starobylého rodu Ronovců.⁵⁴ Jindřich z Lipé byl velice vlivným mužem českého království. Zastával úřad maršálka a hlavního podkomořího. Byl tak hlavním správcem komorního jmění a prvním věřitelem koruny, čímž si k sobě zavázal zadluženého krále Jindřicha Korutanského. Z této funkce mu také vyplynula povinnost vyřizovat a vyplácet důchody Elišce Rejčce. Díky tomu se dostali do kontaktu, při kterém se mezi nimi zrodil vztah. Jejich partnerské soužití se postupem času stalo všeobecně známou pravdou a sami dva milenci jej před světem neskrývali. Eliška i Jindřich měli v království tak silné a neotřesitelné postavení, že i přesto, že porušili kanonické právo, společnost je respektovala a nezavrhl je. Jejich soužití bylo samozřejmě církví odsouzeno, ale zbytek společenských elit včetně krále jejich svazek tolerovalo.⁵⁵ Mnozí za to Elišku znovu odsoudili jako moci a bohatství chtivou ženu. Toto obvinění přicházelo zejména ze strany Elišky Přemyslovny, která svou mladou macechu neměla v oblibě. Za moci chtivou ženu už ji označila v době, kdy se podruhé stala královnou a vzala si Rudolfa Habsburského. Pravdou však bylo, že Eliška Rejčka byla díky věnu po svých manželích tak bohatá a vlivná, že k životu rozhodně žádného bohatého muže nepotřebovala. Důkazem toho, že mezi Eliškou Rejčkou a Jindřichem z Lipé vznikl čistý vztah plný lásky, mohou být zápisy Petra Žitavského. Ve své kronice totiž líčí Eliščinu velkou lásku k Jindřichovi a zejména její žalozpěvy po jeho smrti.⁵⁶ Stejně tak ze strany Jindřicha nejspíše nestála za vztahem vypočítavost a touha po moci. V době, kdy se sblížili, stál Jindřich na vrcholu své moci.

Situace v království byla velice neklidná a nebylo tedy překvapením, že postupně vznikaly nové a tajné plány, jak nahradit Jindřicha Korutanského. Čeští vyslanci, nespokojení s jeho vládou, požádali o pomoc římského krále Jindřicha VII. Ten se rozhodl získat Čechy pro svého čtrnáctiletého syna Jana Lucemburského. Za jeho manželku a novou královnou byla vybrána Eliška Přemyslovna. Tento plán výměny podpořil i vlivný Jindřich z Lipé a Eliška Rejčka, která měla s Jindřichem Korutanským velmi napjaté vztahy. Jindřich totiž pozastavil vyplácení hřiven, které Elišce měly náležet. Eliška tak ochotně otevřela brány svých východočeských měst mladému Lucemburkovi v listopadu 1310. Ten už 3. prosince úspěšně dobyl Prahu a donutil tak Korutance k úprku.⁵⁷ Zanedlouho se tedy v katedrále ve Špýru

---

⁵⁴ SOVADINA, M. *Jindřich z Lipé. I. První muž království*, s. 3-32.

SOVADINA, M.: *Jindřich z Lipé I. První muž království*, s. 5-36.

⁵⁵ KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna*, s. 61

⁵⁶ Petr Žitavský. *Zbraslavská kronika*, s. 376

⁵⁷ HLEDÍKOVÁ, Z. *Alžběta Rejčka.*, s. 7-12

konala slavná svatba Elišky a Jana. Korunovační slavnost proběhla 7. února 1311.⁵⁸ Královské koruny položil na hlavy mladým manželům mohučský arcibiskup Petr z Aspeltu. Eliška Rejčka a Jindřich z Lipé si později s Janem Lucemburským vytvořili dobré vztahy, což byl další důvod k nenávisti ze strany Elišky Přemyslovny. Jan často Elišku a Jindřicha obdarovával. Eliška Přemyslovna se s tímto faktem jen těžko srovnávala. Sama s Janem neměla dobrý vztah a neměla žádnou možnost se Elišce Rejčce vyrovnat. Její finanční prostředky se ani trochu neblížily prostředkům, kterými disponovala její macecha.

Postavení Jindřicha z Lipé ale brzy zakolísalo, neboť byl 26. Října 1315 uvězněn na rozkaz Jana Lucemburského.⁵⁹ Proti králi se však zformovala velká opozice Ronovcových přívrženců, v čele s Janem z Vartemberka, Albrechtem ze Žeberka a Vilémem z Landštejna.⁶⁰ I královnu-vdovu to dostalo do protikrálovského tábora. Nakonec byl uzavřen mír a Jindřich z Lipé byl po půl roce propuštěn.⁶¹ Ještě více se podařilo Elišce Rejčce Přemyslovnu rozhněvat, když bez jejího vědomí vybrala společně s Jindřichem z Lipé nastávajícího muže pro svou dceru Anežku. Vybrán byl slezský kníže Jindřich Javorský. Eliška Přemyslovna se cítila být v právu tento úkol vykonat, protože Anežka byla poslední Přemyslovnou.⁶² Dá se říci, že tímto už mezi královnami vznikla válka, která se stala velice oblíbeným a častým tématem autorů knih.

V tuto dobu byla Eliška Rejčka velice aktivní. Díky svému bohatství vybudovala v Hradci Králové chrám svatého Ducha a vytvořila tam velice okázalý dvůr. Pro Eliščinu činnost v Hradci ale nejsou dochované konkrétní prameny, a proto je někdy jako zakladatelka chrámu zpochybňována.⁶³ Později přesunula svou činnost společně s Jindřichem z Lipé do Brna, kam odešli mezi 20. a 30. lety čtrnáctého století. Jindřich z Lipé zde získal úřad moravského zemského hejtmána a Eliška se začala věnovat fundátorské činnosti. Zahájila výstavbu rozsáhlého kláštera Aula Sanctae Mariae, který nechala vystavět pro cisterciáčky. Dodnes se zachovaly pouze části zdí z původního kláštera, ale chrám (dnes bazilika Nanebevzetí panny Marie) stojí v téměř původní podobě na Mendlově náměstí.⁶⁴ V Brně už však nevytvořila tak rozsáhlý dvůr jako v Hradci Králové. Se založením kláštera jí nejspíše pomáhal Jindřich z Lipé a za spoluzakladatele můžeme považovat i krále Jana, který ji

⁵⁸ ŠUSTA, J.: *Dvě knihy českých dějin II*, s. 98

⁵⁹ ŠUSTA, J. *Dvě knihy českých dějin II*, s. 235

⁶⁰ BOBKOVÁ, L. *Velké dějiny zemí koruny české IV*, a 1310-1342 s. 55

⁶¹ Více v ŠUSTA, J. *Dvě knihy českých dějin II*, s. 246

⁶² KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna*, s. 58-59

⁶³ MUSIL, F. *Hradec Králové, Eliška Rejčka a rok 1308*, s. 11-15

⁶⁴ KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna*, s. 65. Jedná se o gotickou stavbu z neomítnutých cihel. Použití kamene bylo minimální. Tento typ staveb není příliš častý.

podporoval velkým množstvím dotací. Mohla si dovolit také umělecké zakázky a rozhodla se financovat výrobu iluminovaných rukopisů, které patří mezi jedny z nejvýznamnějších pozůstatků 14. století v oblasti knižní tvorby.⁶⁵

Eliška s Jindřichem spolu žili ve vztahu až do 26. srpna 1329, kdy její milovaný Jindřich zemřel.⁶⁶ Pochovala ho ve svém klášteře cisterciáček na starém Brně. Aby zahнала období smutku, povolala k sobě svou dceru Anežku ze Slezska, se kterou společně objížděly poutní místa. Putovaly například do Porýní, odkud přivezly svaté ostatky.⁶⁷ Poté se usídlila ve svém klášteře. Žila tam šest let jako mniška, věnovala se modlitbám, ručním pracím a stavení doplnila o špitál. Její život vyhasl 19. října 1335, ve věku 47 let.⁶⁸ Ve své závěti štědře pamatovala na svou dceru a klášter.⁶⁹ Její tělo bylo pohřbeno v kostelní kryptě kostela nanebevzetí Panny Marie na starém Brně. Její hrob je dodnes označen v dlažbě korunovaným E.

---

⁶⁵ Květ, J. *Iluminované rukopisy královny Rejčky: Příspěvek k dějinám české knižní malby ve století XIV*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1931.

⁶⁶ Zbraslavská kronika podrobně líčí Eliščin obrovský žal a dlouhodobé truchlení po smrti Jindřicha z Lipé.

⁶⁷ HLEDÍKOVÁ, Z. *Alžběta Rejčka*, zde s. 11

⁶⁸ BOBKOVÁ, L. *Velké dějiny země koruny české IV.*, s. 55-56

⁶⁹ Závět je napsaná německy. To by mohlo dokazovat, že u ní němčina zakořenila v době, kdy pobývala se svou macechou v Braniborsku. Německy nejspíše hovořila s oběma manžely i dcerou Anežkou.

3. ELIŠKA REJČKA A JEJÍ OBRAZ V KRONIKÁCH

3.1. KRONIKA ZBRASLAVSKÁ

Středověká společnost začínala projevovat velký zájem o světskou literaturu, v níž mělo velkou váhu zejména dějepiscectví. Dějepisná literatura vznikala hlavně v kláštorech a to zejména v těch nově zakládaných. Při příležitosti nového založení kláštera vznikala potřeba zachytit jeho počátky a oslavit zakladatele. Kvůli tomuto trendu vznikla ve zbraslavském klášteře rozsáhlá kronika, která je důležitým zdrojem informací ze středověké společnosti. Zbraslavská kronika byla zprvu pouze obyčejnou klášterní kronikou, kde její první pisatel opat Ota oslavoval hlavně zakladatele kláštera, českého krále Václava II. Díky zásahu Petra Žitavského⁷⁰, který se stal jejím druhým autorem, se z této kroniky stalo významné historiografické dílo pro 14. století, bez kterého by bylo obtížné nahlédnout do této doby. Díky jeho stálým stykům s královským dvorem byl sám účastníkem mnoha událostí, které později mohl do kroniky zapisovat jako jejich přímý účastník.

Petr Žitavský byl velkým stoupencem rodu Přemyslovců. Oblíbil si zejména dceru Václava II., Elišku Přemyslovnu, které byl přítelem a důvěrníkem. Jeho náklonnost k Elišce Přemyslovně lze vyčíst i z řádků jeho kroniky, kde jí věnoval velký prostor. Pokud se o Elišce Přemyslovně zmiňoval, snažil je ji stylizovat do podoby ideální panovnice, která se měla vyznačovat tím, že žila podle zásad křesťanské víry, a tím usilovala o naplnění svého poslání královny.⁷¹ Mnohdy ji i idealizoval. Několik odstavců v kronice věnoval i Elišce Rejčce. Je ale logické, že jako důvěrník a obhájce Přemyslovny, nebude obraz Elišky Rejčky v jeho kronice nikterak pozitivní. K postavě Elišky Rejčky přistupoval velice rezervovaně a sympatie k její postavě nikde neprojevoval. Všimnout si toho je možné například v místech, kde Petr Žitavský tituluje Elišku Rejčku, tedy hlavně v období kdy byla královnou. Často tam chybí úplná titulatura, která by jí, jako královně, náležela.⁷² Mnohdy vynechával královský titul, dále země, kterým vládla, nebo ji pouze nazval královnou „Hradeckou“, podle čehož se může zdát, že její vliv byl omezen pouze na východní Čechy. Oproti tomu Gutu

⁷⁰ Třetí opat zbraslavského kláštera a příslušník řádu cisterciáků. Původem Němec.

Více o jeho životě a o zbraslavské kronice v: KUTNAR, F. – MAREK, J. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscectví: od počátku národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2009. ISBN 9788071064022

⁷¹ ANTONÍN, R. *Obraz ideálního panovníka ve Zbraslavské kronice*, in: Stát, státnost a rituály přemyslovského věku. Problémy, názory a otázky. Sborník příspěvků z konference konané dne 18. října 2005 v Brně

⁷² Například: Petr Žitavský. *Zbraslavská kronika*, s. 133, 152

Habsburskou⁷³ nazval královnou ještě mnoho let předtím, než oficiálně přijala královskou korunu při příležitosti korunovace. K samotné Gutě, měl zřejmě velké sympatie, stejně jako k její dceři Elišce. Gutu považoval za zprostředkovatelku míru s „Němci“⁷⁴, kdežto Elišku Rejčku později obvinil z přispění na obnovení konfliktu s nimi.

Petr Žitavský nám v kronice ponechal hned několik informací o Eliščině životě. Často mu je však historiky vytýkáno, že s postavou Elišky Rejčky zachází právě tak, jak se mu to zrovna hodí. Nejvíce je mu to vytýkáno v souvislosti, kdy se zmiňuje o Eliščině otci Přemyslu Velkopolském. Nejdříve se negativně vymezuje proti jeho korunovací polským králem v roce 1295. Nazývá ho pouhým králem kališským a omezuje jeho vládu pouze na Kališsko. Když však došlo ke korunovací jeho dcery Elišky na českou královnu, mluví o něm jako o velkém králi celého Polska. O Elišce pak jako o právoplatné dědičce, která si Polsko přinesla jako věno do svazku s českým králem.⁷⁵ Tím se Petr Žitavský zřejmě snažil upozornit hlavně na Václavovo právo na Polské království.

Poprvé se o Elišce zmiňuje v souvislosti s nabídkou polské koruny Václavovi II., kde ji popisuje jako „*pannu Alžbětu, jedinou dceru a dědičku Přemysla II. Velkopolského*“.⁷⁶ Petr Žitavský se snažil zdůraznit především Eliščin vztah k polskému dědictví, na které měl po svatbě nárok i Václav II. Dále se zabývá její cestou do Prahy, kdy pro ni král Václav vyslal Heidenreicha, opata sedleckého a Beneše, řečeného z Vartenberka, purkrabího kladského, kteří mladou nevěstu měli v roce 1300 doprovodit do Čech. V této pasáži se Petr Žitavský trošičku udivuje nad skutečností, že Václav předal Elišku rovnou k tetě Griffině na Budyň i přesto, že už byla ve věku, kdy mohla zplodit královského potomka. Zde chybně uvádí, že Eliška žila již čtrnáctý rok svého života. Eliška Rejčka se totiž narodila 1. září 1288, tudíž jí při příchodu do Prahy v roce 1300 bylo o dva roky méně, než jak uvádí Petr Žitavský, tedy dvanáct let. Dále vyzdvihuje okázalost a vznešenost svatby a korunovace mladé Piastovny a českého krále. Uvádí, že tyto dva akty připadly na den letnic, tedy 26. května 1303 a tvrdí, že „*bylo všechno provedeno velmi okázale a dokonale*“.⁷⁷ Do této pasáže si Petr Žitavský veršem zapsal svoje přání, možná i přání celého národa, aby král zplodil mužského potomka. Hned ale uvádí i zklamání celé země, které přišlo podle jeho slov třetí rok po svatbě, dne 15. června 1305, když Eliška Rejčka na svět přivedla dceru Anežku. Svoji naději a zklamání

⁷³ (1271-1297) Dcera římského krále Rudolfa I. Habsburského. Česká královna, první manželka Václava II.

⁷⁴ Petr Žitavský, *Zbraslavská kronika*, s. 56

⁷⁵ ANTONÍN, R. *Žena dvou králů. Popis jednoho zápasu z počátku 14. Století*. In Dějiny a současnost. Kulturně historická revue 31, 2009, č. 1, str. 14-17.

⁷⁶ Petr Žitavský. *Zbraslavská kronika*, s. 122

⁷⁷ Petr Žitavský. *Zbraslavská kronika*, s. 122

zvěčnil takto: „*Když se tak naplnila ta slavnost, veselost byla, království dvojí tu stojí, neb je tu i naděje jistá, král že potomka zplodí, jímž mohl by zármutku tíhu celý náš národ zahnat – i v motlitbách toho si žádá. Prosil už veškerý lid a mužského potomka přál si – zklamal se v naději své, když královna zrodila dceru.*“⁷⁸ Rovnou uvádí královnino zkroušení, protože se jen pár dní po porodu stala vdovou a že Anežka tak přišla o otce dříve, než ho mohla spatřit. Podle vyprávění kroniky máme také základní informace o tom, jak Václav II. stihl ještě před svou smrtí zabezpečit svou manželku s novorozenou dcerou, tedy odkazem dvaceti tisíc hřiven stříbra. Petr Žitavský ale nejprve nevedl, z jakých důchodů bude Elišce dědictví vypláceno⁷⁹.

Po těchto událostech Petr Žitavský na chvíli opustil od vyprávění o Elišce Rejčce. Zmiňuje se o ní až v souvislosti s korunovací nového krále po vymření Přemyslovců po meči, tedy v souvislosti s Rudolfem II. Jeho pohled na Rudolfa není na rozdíl od pohledu na Rejčku nikterak kritický. S volbou Rudolfa Habsburského, jako nového krále pro české země, souhlasil a nahlížel na něj jako na moudrého a spravedlivého člověka.⁸⁰ V souvislosti s Eliškou Rejčkou zde uvádí, že si Rudolf vzal Elišku za ženu, tak jak slíbil před jeho korunovací. Nezabývá se však dlouho vyprávěním o Rudolfově vládě a ještě na téže straně přichází s informací o Rudolfově smrti. Také uvádí, že před smrtí pamatoval na svou ženu a odkázal jí, stejně jako předtím Václav II., dvacet tisíc hřiven stříbra. Zde už se pisatel kroniky zabývá dědictvím Elišky trošku více a poprvé uvádí, že za čtyřicet tisíc hřiven stříbra držela v zástavě věnná města. Nevyjmenoval však v kronice všechna její věnná města: „*a za těch čtyřicet tisíc drží svrchu jmenovaná paní Alžběta v zástavě tato města: Hradec, Mýto, Chrudim s některými jinými.*“⁸¹ Podle dostupných informací měla totiž Eliška Rejčka v držení kromě již zmíněných měst také Poličku a Jaroměř.⁸²

Po smrti Rudolfa Habsburského se do Čech vrátil Jindřich Korutanský, aby se ujal českého království. Zde nám Petr Žitavský ponechal informace o tom, jak byla Eliška Rejčka nucena opustit Prahu, protože se dostala do nelehké situace. Uvádí, že utrpěla urážky a potíže od Jindřicha a Přemysloven, protože se hlásila k habsburské straně. Proto se tedy rozhodla raději z Prahy utéct. O jejím útěku ponechal základní informace, které později historici rozvíjeli. Jeho základní informace o útěku znějí takto: „*Proto, aby nebyla hruběji urážena,*

⁷⁸Petr Žitavský. *Zbraslavská kronika*, s. 123

⁷⁹Petr Žitavský. *Zbraslavská kronika*, s. 133

⁸⁰Petr Žitavský. *Zbraslavská kronika*, s. 151

⁸¹Petr Žitavský. *Zbraslavská kronika*, s. 152

⁸²RBM II, EMLER, J. (ed.), Pragae 1882, č. 2149, s. 927-928

*uprchla tajně z Prahy s jednou služkou, nesouc v náručí svou dceru Anežku. A s ní se setkal rakouský vévoda Fridrich na Zderaze, jak bylo dříve tajně umluveno, a dovedl ji do svého tábora.*⁸³ Okolnostem Rejččina útěku se věnoval později i Josef Šusta, který ve své práci navíc uvádí, že Eliška Rejčka opustila Prahu v noci, na přelomu měsíce září a října.⁸⁴ Petr Žitavský vůbec nehodnotí Eliščin útěk z Prahy jako politický tah. Jak je již výše uvedeno, z kroniky vyplývá, že Eliška opustila Prahu následkem utiskování ze strany Korutanců. Kronikář zřejmě Eliščin odchod k Habsburské straně do ležení u Kutné Hory, nepovažoval za její politický tah nebo se možná o tomto tématu pouze nechtěl zmiňovat. Pozdější historikové však tento útěk hodnotí hlavně z pohledu politického a mladá vdova se tak v očích historiků stala negativní postavou. Postavou, která se přiklonila na stranu „tradičních nepřátel české státnosti“ a postavou, která Habsburkům otevřela brány svých věnných měst ve východních Čechách.

Po Eliščině útěku z Prahy se jí Petr Žitavský přestal na dlouhou dobu věnovat. Jeho pozornost se soustředila na princeznu Elišku Přemyslovnu, později na volbu nového Krále Jana Lucemburského a na situaci v království. O Elišce Rejčce se znovu zmiňuje v souvislosti s plánem Jana Lucemburského zajmout Jindřicha z Lipé. Poprvé ve své kronice naznačuje vřelý vztah Elišky Rejčky k Jindřichovi z Lipé. Nijak ho však nekomentuje: *„Neboť tato vdova po dvou českých králich velmi milostivě věnovala Jindřichovi z Lipé pro věrnost a služby obzvláštní přízeň“*.⁸⁵ Dále se o Elišce Rejčce zmiňuje v souvislosti s událostmi, které společně s Jindřichem z Lipé provedla. Kronikář ale nekřivdí ani tak Elišce, jako spíše jejímu partnerovi Jindřichovi z Lipé a tím ji tak staví do pasivní role. V kronice vyzdvihl jako křivdu hlavně domluvení a uskutečnění sňatku Rejččiny dcery Anežky s Jindřichem Javorským. Eliška Rejčka společně s Jindřichem z Lipé tento sňatek domluvili, čímž si proti sobě velice roztrpčili královnu, která jako Přemyslovna chtěla rozhodnout o sňatku poslední dcery rodu sama. S tím, že královna Eliška měla o tomto rozhodnout sama, souhlasil i Petr Žitavský. Do kroniky zapsal, že provedli skutek, o kterém věděli, že jim nebyl dovolen. Elišku Rejčku zde postavil do pasivní role a vinu svalil hlavně na Jindřicha z Lipé. Jindřichovi Javorskému Rejčka po svatbě s Anežkou dala k dispozici své věnné město Hradec Králové. Někteří historici tvrdí, že král Jan Lucemburský byl s tímto skutkem obeznámen, Petr Žitavský ale tvrdí, že tento sňatek byl sjednán na škodu pana krále. Svůj pohled na tento čin vyjádřil jasně

---

⁸³Petr Žitavský. *Zbraslavská kronika*, s. 156

⁸⁴ ŠUSTA, J. *Dvě knihy českých dějin*, s. 512

⁸⁵ Petr Žitavský. *Zbraslavská kronika*, s. 297

větou: „*Nyní je království z Hradce drancováno.*“⁸⁶ Spolu s informací o sňatku Anežky uvádí, že Jindřich z Lipé přilnul k Elišce Rejčce a později, že ji dokonce vášnivě miloval a „*vymýšlel všechny možné způsoby, aby ji [královnu] pobouřil, zvláště že též Jindřich vášnivě miloval... a touto pohrdal [královnou], aby se mohl více zalíbiti oné*“. Petr Žitavský se k tomuto svazku příliš nevyjadřoval, což je zvláštní. Pouze vždy připojil věty: „*více než bylo slušné*“ či „*ne bez pohoršení mnohých*“⁸⁷. Svazek Ronovce a královny vdovy musel Petra Žitavského určitě velice pohoršovat, nicméně se k němu příliš nevyjadřoval. Tato skutečnost vyzývá k zamyšlení, protože jako příslušník církve, který se stal dokonce opatem kláštera, měl tento svazek hluboce odsoudit. Zřejmě byli Eliška Rejčka a Jindřich z Lipé tak vlivnými osobnostmi v království, že i církev se rozhodla tento nevhodný svazek raději ignorovat. Nebo mohl Rejčku prostě a jednoduše respektovat, i když by se dalo říci, že ji jako ženu za to odsoudí nejvíce. K tomuto se vyjádřila například B. Kopiczková ve svém díle, kde tvrdí, že „*ojedinělé respektování tohoto svazku ve středověké společnosti svědčí o mimořádném a mocensky neotřesitelném postavení Jindřicha z Lipé*“.⁸⁸

Poslední zmínkou v kronice, která se týká královny vdovy, Elišky Rejčky, je smrt jejího partnera, Jindřicha z Lipé. Petr Žitavský tu s velkou účastí líčí její žal po smrti Jindřicha z Lipé takto: „*Pro jeho smrt tolik plakala a žalostnila královna Alžběta, zvaná Hradecká, že to budilo úžas všech, kdož viděli její nárek. A protože se nechtěla od něho odloučit jak v životě, tak i v smrti, ustanovila, aby bylo jeho tělo s úctou pochováno v klášteře jejího nového založení.*“⁸⁹ Z těchto řádků se zdá, že snad pisatel soucítil s obrovským smutkem Elišky Rejčky i přesto, že jako příslušník církve měl tento pár hluboce zavrhnout.

Zmínkou o smrti Jindřicha z Lipé skončily ve zbraslavské kronice i informace týkající se Elišky Rejčky. Petr Žitavský nám bohužel neponechal příliš zpráv, které by se jí týkaly, ale ponechal nám prostřednictvím svých řádků cenný základ, ze kterého mohli pozdější historici vycházet. Ponechal také svůj pohled na ni, který mnoho dalších autorů kronik a také moderních historiků přejalo. Jaký ale tento pohled je? Je jisté, že když jednou z jeho největších oblíbenkyní byla Eliška Přemyslovna, musel na její sokyni pohlížet alespoň trochu nepřátelsky. Stejně tak se mu musel přičít vztah, který Rejčka udržovala s Jindřichem z Lipé a který nijak bouřlivě nekomentoval. Můžeme se tedy domnívat, že i přesto, že nebyla jeho oblíbenou přítelkyní, vyvaroval se odsuzujícím reakcím a respektoval ji.

---

⁸⁶Petr Žitavský. *Zbraslavská kronika*, s. 303

⁸⁷ Petr Žitavský. *Zbraslavská kronika*, s. 320

⁸⁸ KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna*, s. 61

⁸⁹Petr Žitavský. *Zbraslavská kronika*, s. 376

3.2.OSTATNÍ KRONIKY

Další kronikou je Staročeská rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila, která vznikla někdy na přelomu desátých a dvacátých let 14. století, stejně jako rozsáhlá Zbraslavská kronika. Nejstarší česky psaná kronika se stala jak vyznávaným dílem, tak velice oblíbenou četbou. Autorství této kroniky bylo po několika staletích přiřčeno Dalimilovi Mezeříčskému, což bylo nedorozuměním a pravého autora tedy neznáme. Chybné určení rozpoznal už Josef Dobrovský, ale název „Dalimilova“ se vžil tak, že už bylo zbytečné ho změnit.⁹⁰

I když kronika tak řečeného Dalimila vznikala ve stejné době jako Zbraslavská kronika, tedy v době krize české státnosti, po vymření Přemyslovců po meči, ponechala nám proti očekávání pouze dvě zmínky o Elišce Rejčce. První zmínka přišla v souvislosti s Václavovým úspěšným ziskem území v Polsku a jeho následnou korunovací.

„Potom získal Pomořany,

Kališ, Krakov, Poznaň celou,

neboť oženil se s dcerou

krále polského a ta

byla velmi bohatá.“⁹¹

„Václav přijal českou korunu,

usedl i v Polsku na trůnu“⁹²

Druhá zmínka o Elišce Rejčce se v textu objevuje nepřímou, není tam zmíněné její jméno, jde tak pouze o náznak. Jedná se o rok 1307, kdy se habsburská vojska chystala zaútočit na Kutnou horu.

„Ten neúspěch králi [římskému] málem zlomí vaz,

překotně se snaží odejít včas.

---

⁹⁰ Více v KUTNAR, F. – MAREK, J.: Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví, s. 33-38

⁹¹ *Kronika tak řečeného Dalimila*, Marie Bláhová (ed.), s. 165

⁹² *Kronika tak řečeného Dalimila*, Marie Bláhová (ed.), s. 166

*Osídlenci z Němec zachrání mu čest,
otevrou mu brány velkých českých měst.
První Hradečtí, tak s králem shodli se,
potom Bydžov, Mýto, Chrudim, Police.
Švábi chechtají se Čechům do očí,
mučí je a bijí, mnohé zotročí.*⁹³

Jméno Elišky Rejčky zde sice není zmíněno, ale jako majitelka těchto výše uvedených věnných měst je tu nepřímě obviněna ze zrady proti českému království. Stejně jako Petr Žitavský tedy označuje věnná města a jejich majitelku za původce válečného stavu.

Dalším autorem, který do svých řádků zapsal informace týkající se Elišky Rejčky, je František Pražský.⁹⁴ František Pražský byl prvním kronikářem Karla IV., byl proboštem pražského kostela a také kaplan biskupa Jana z Dražic. Kronika je latinsky psaná a zabývá se obdobím od roku 1285 do roku 1353.⁹⁵ František Pražský vycházel z textu Petra Žitavského. V některých částech používal stejné formulace a někdy dokonce celou pasáž pouze opsal. Jako ukázkou mohu například uvést moment, kdy František Pražský odsuzuje oblíbenost Rejčky u krále Jana, stejně jako Petr Žitavský: „*Avšak druhá královna Eliška, zvaná z Hradce, se těší velké přízni v očích králových, ne bez pohoršení mnohých*“.⁹⁶ Zbraslavskou kroniku tedy zanechal téměř ve stejné podobě, což znamenalo, že jeho zápisy v sobě měly silně zakořeněnou přemyslovskou tradici i vlastenectví a obraz Jana Lucemburského byl značně kritický. Proto Karel IV. předal kroniku na přepracování jinému autorovi.

Po dalším, u Karla IV. neúspěšném pisateli kroniky, bylo psaní textu svěřeno Benešovi Krabice z Weitmile.⁹⁷ Beneš sice upravoval kroniku, která vycházela z kroniky Zbraslavské, Marie Bláhová se však domnívá, že sám Beneš s kronikou Zbraslavskou nepracoval.⁹⁸ Kroniku Františka Pražského zestručnil a obohatil ji o některé nové informace a

---

⁹³ *Kronika tak řečeného Dalimila*, Marie Bláhová (ed.). s. 172

⁹⁴ Asi 1290-1353 (1362)

⁹⁵ Více v KUTNAR, F. – MAREK, J. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*, s. 39
Kronika Františka Pražského, Kroniky doby Karla IV., Marie Bláhová (ed.), Praha 1987 s. 58-168.

⁹⁶ *Kronika Františka Pražského, Kroniky doby Karla IV.*, Marie Bláhová (ed.), Praha 1987, s. 97

⁹⁷ Český spisovatel, kronikář, kanovník pražské kapituly a ředitel stavby chrámu svatého Víta. KUTNAR, F. – MAREK, J. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*, s. 39

⁹⁸ *Kronika Beneše Krabice z Weitmile, Kroniky doby Karla IV.*, Marie Bláhová (ed.), s. 566-

vlastní postoje. Beneš Krabice z Weitmile pracoval s více prameny. Nejprve se snažil upravit kroniku Františka Pražského a poté použil například jakousi kroniku sv. Prokopa a další podobné materiály, které historici zatím nedokázali identifikovat. To způsobilo, že některé informace se v jeho textu objevují dvakrát. Týká se to i informací o Elišce Rejče, konkrétně informace o sňatku její dcery Anežky s Jindřichem Javorským. Na rozdíl od Petra Žitavského ale připisuje hlavní vinu a aktivitu Elišce Rejče a ne Jindřichovi z Lipé, kterého označil pouze za rádce.⁹⁹ Poprvé tuto událost zapsal takto: „*královna Hradecká na radu Jindřicha z Lipé provdala svoji dceru Anežku, kterou měla s králem Václavem, bez svolení královny Elišky, sestry jmenované dívky, za slezského vévodu Boleslava*“¹⁰⁰ Zde se dopustil chyby a místo Jindřicha Javorského jmenoval Boleslava. Také tu mylně uvedl, že „*proto král Jan, vyčkav vhodného času, přikázal, aby byl Jindřich z Lipé na Pražském hradě Vilémem Zajícem z Valdeka zajat a v poutech uvězněn na hradě Týřově*.“¹⁰¹ Ve skutečnosti byl v době, kdy domluvili sňatek Anežky, z vězení již propuštěn. Druhá informace o svatbě Anežky přišla hned na následující straně. Zde však už správně uvedl jako ženicha Jindřicha Javorského: „*Téhož roku královna takzvaná Hradecká dala a provdala manželskou smlouvou svoji dceru Anežku, již měla s králem Václavem starším, bez souhlasu a rady královny Elišky, sestry řečené dívky, za Jindřicha, syna slezského vévody Bolka, a odkázala jí město Hradec, jež držela věnem*.“¹⁰²

Dalším kronikářem doby Karla IV. je Přibík Pulkava z Radenína.¹⁰³ V některých pasážích obohatil vyprávění Petra Žitavského, ale nevíme, zda pracoval přímo s textem Petra Žitavského, už s upravenými texty Františka Pražského nebo s texty Beneše Krabice z Weitmile. Zmínka o Elišce Rejče tu přichází ve stejné době jako u kroniky tak řečeného Dalimila. Jedná se tedy o zmínku z doby, kdy Eliška Rejčka poskytla azyl vojsku římského krále ve svých věnných městech. Přibík Pulkava z Radenína tu na rozdíl od Dalimila přímo jmenuje Rejčku jako tu, která jim pomohla a odsuzuje politiku vedenou z Hradce: „*V té době také dala královna Eliška, vdova po zesnulém českém králi Václavovi a potom rakouském vévodovi Rudolfovi, svá věnná města a hrady, totiž Hradec, Mýto, Chrudim, Poličku a Jaroměř, do moci Rakušanů. Ti, jakmile je měli ve své moci, učinili sebe a některé lidi ze*

571, zde s. 569.

⁹⁹Kronika Beneše Krabice z Weitmile, *Kroniky doby Karla IV.*, Marie Bláhová (ed.), s. 185

¹⁰⁰Tamtéž s. 185

¹⁰¹Tamtéž s. 185

¹⁰²Tamtéž s. 186

¹⁰³*Kronika Přibíka Pulkavy z Radenína, Kroniky doby Karla IV.*, Marie Bláhová (ed.) s. 572-580, zde s. 572-573.

KUTNAR, F. – MAREK, J. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*, s. 41

Švábska jakoby hejtmany v nich a pustošili České království četnými loupežemi, kořistěním a útisky. ¹⁰⁴

Poslední kronikou, která zachycuje alespoň některé momenty života Elišky Rejčky, je německá rýmovaná kronika Ottokara Štýrského, který do svého díla zařadil i některé momenty z českých dějin. Jako Němec své názory líčí z jiného úhlu pohledu než čeští kronikáři, ze strany Habsburské. Rejččino poskytnutí věnných měst Habsburkům tedy neprezentuje jako její zradu vůči českému lidu, ale jako její nezbytný tah.¹⁰⁵ Rejččin obraz se odrážel od potřeb jeho strany dění. Ottokar Štýrský často svůj děj podbarvoval vášnivým milostným vzplanutím. Učinil tak i dvakrát u Elišky Rejčky. Nejprve u Rudolfa Habsburského, u kterého zaznamenal, že k mladé Piastovně od začátku zahořel vášnivou láskou. V neprospěch Elišky Rejčky ale dodal, že tato vášnivá láska byla příčinou jeho brzké smrti.¹⁰⁶ Podruhé tento motiv lásky přidal jeho bratru Fridrichovi a uvedl, že Elišku také vášnivě miloval, a proto jí pomohl utéci z Prahy a vzal ji pod svou ochranu do Habsburského ležení.¹⁰⁷

---

¹⁰⁴ *Kronika Beneše Krabice z Weitmile, Kroniky doby Karla IV.*, Marie Bláhová (ed.), s. 400

¹⁰⁵ *Ottokars Österreichische Reimchronik*, in: MGH V/1, 2, Joseph Seemüller (ed.), Hannover 1890–1893.

¹⁰⁶ *Ottokars Österreichische Reimchronik*, in: MGH V/1, 2, Joseph Seemüller (ed.), ANTONÍN. R.: *Alžběta Rejčka a souboj o český trůn v letech 1306-1308*. 2 s. 17-31, zde s. 20

¹⁰⁷ *Ottokars Österreichische Reimchronik*, in: MGH V/1, 2, Joseph Seemüller (ed.); ANTONÍN. R.: *Alžběta Rejčka a souboj o český trůn v letech 1306-1308*. s. 17-31, zde s. 25

4. OBRAZ V ODBORNÉ LITERATUŘE

I přesto, že je Eliška Rejčka relativně malou osobností v dlouhých českých dějinách, postupně vznikla celá řada monografií, historických sborníků a časopiseckých statí, které se touto dvojnásobnou královnou-vdovou zabývají. Zatím sice nebyla napsána monografie týkající se výhradně Elišky Rejčky, ale velice často jí je věnován prostor v knihách o jiné osobnosti českých dějin, která s Rejčkou souvisí. Stále jí studuje celá řada historiků a snaží se zjistit nové klíčové momenty jejího velice rozmanitého života. Většina historiků, zejména ti starší, u kterých převažovaly hlavně nacionální myšlenky, si na Elišku vytvořili spíše negativní pohled, který si vysloužila hlavně poskytnutím svých věnných měst habsburským vojskům v roce 1307, po smrti svého druhého manžela Rudolfa Habsburského. S vlnou negativních názorů, které se týkají poskytnutí věnných měst, začal nejspíše František Palacký, který Rejčku obvinil ze „zaprodání české země“ cizím vetřelcům. Z jeho dějin však později vycházela velká většina mladších historiků, proto se často objevuje v dalších pracích jeho motiv „zaprodání země“. V očích české historiografie je tedy Eliška Rejčka velmi rozporuplnou postavou. Jedni ji odsuzují za již zmíněné „zaprodání země“, jiní ji obdivují za její schopnost obstát i ve světě politiky. Když se Karel Stloukal ve své práci zabýval jejími kladnými i zápornými vlastnostmi, došel k závěru, že „vystupuje v našich dějinách dvakrát“, jednou jako kladná a jednou jako záporná postava českých dějin. Mezi její klady vytyčil, že byla vlivnou a velkorysou vladařkou, spojenkyní národního panstva, zakladatelkou významného kláštera a iniciátorkou nového umění a vkusu. Na druhou stranu však podotýká, že byla pohoršlivou milostnicí a „osnovatelkou úkladů“.¹⁰⁸ Spíše však převažuje negativní pohled na ni a je často označována jako „cizí vetřelkyně“¹⁰⁹, „pyšná polka“¹¹⁰ nebo „povrchní, nádhermilovná a zhyčkaná“¹¹¹ žena. Stejně tak jako v české historiografii zakořenila její zrada vůči českému království, zakotvil zde i obraz jejího vzhledu. Téměř každý autor jí zmiňuje jako mladou, nesmírně krásnou a štíhlou ženu, která způsobila vzplanutí lásky u mnoha mužů.¹¹²

Když se podíváme do odborných prací, které se věnují Elišce Rejčce, zjistíme, že se většina autorů věnuje několika stejným motivům. Nejoblíbenějším a nejčastějším tématem je

¹⁰⁸ STLOUKAL, K. *Královny, kněžny a velké ženy české*, s. 116

¹⁰⁹ KVĚT, J. *Iluminované rukopisy královny Rejčky*. s. 20

¹¹⁰ SPĚVÁČEK, J. *Jan Lucemburský a jeho doba 1296–1346*, s. 123

¹¹¹ ŠAROCHOVÁ, G. *Radostný úděl vdovský*, s.153

¹¹² Takto ji zmiňuje například: KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna*, s. 61, ŠAROCHOVÁ, G.: *Radostný úděl vdovský*, s. 153

takzvaná „válka královen“, která se týká všeobecně známého nepřátelství Elišky Rejčky a Elišky Přemyslovny. „Válka královen“ však vygradovala až v moderní odborné literatuře. Kronikáři sice mluví o rozepřích mezi královnami, ale rozhodně jejich spory nepodávají jako válku. S motivem války úzce souvisí další téma, a tím jsou Rejččiny majetkové poměry, které často bývají dávány do kontrastu s možnostmi Elišky Přemyslovny a které jsou často představovány jako hlavní důvod velké rozepře mezi Rejčkou a Přemyslovnou.¹¹³ Často se také rozebírá její vztah s Jindřichem z Lipé, který byl na středověké poměry velice neobvyklý. V neposlední řadě je to téma jejího působení ve světě politiky. Zkrátka témat je velice mnoho. Podívejme se v následujících kapitolách, jak se k těmto tématům vyjadřují a jak na samotnou Elišku Rejčku pohlížejí historici.

---

¹¹³ Velký počet stran ve své práci těmto tématům věnovala například Božena Kopiczková ve své publikaci. KOPIČKOVÁ, B. Eliška Přemyslovna, s. 68-70

4.1. VÁLKA KRÁLOVEN

O tom, že mezi Eliškou Přemyslovnou a její o čtyři roky starší macechou Eliškou Rejčkou panovalo nepřátelství, se píše v každé práci, která se týká jedné nebo druhé Elišky. Kdy se ovšem odehrál ten rozhodující moment, který způsobil, že mezi nimi vzniklo takové nepřátelství? Zda se nepřátelství zrodilo už v době, kdy Václav II. přivedl Elišku Rejčku do Čech, jako novou macechu pro své děti, nevíme. Z děl historiků však vyplývá, že po událostech v roce 1307, tedy po smrti Rudolfa Habsburského, bylo již jejich nepřátelství v plném proudu. Usuzují zřejmě na základě děl kronikářů, kteří sice o válce nemluví, ale líčí jejich rozepře. To, že jejich nepřátelství bylo v roce 1307 v plném proudu, usuzují nejspíše z výpovědi Petra Žitavského ve Zbraslavské kronice, který tam vylíčil Rejččin útěk z nepřátelského prostředí královského dvora.

Za teorií, že jistá nenávist panovala mezi královnami již od počátku, stojí například Božena Kopiczková. Ve své publikaci, která se týká Elišky Přemyslovny, tvrdí, že „*semínko nepřátelství*“ mezi Rejčkou a Přemyslovnou mohlo vzniknout v době, kdy se celý královský dvůr musel přestěhovat do domu zlatníka Konráda, protože Pražský hrad vyhořel¹¹⁴. Po událostech, které následovaly po smrti bratra Přemyslovny, Václava III., mezi nimi vznikla nenávist nejspíše určitě. Novým českým králem se stal Rudolf Habsburský a za ženu si vybral Elišku Rejčku, čímž byla „pošlapána“ dědická práva Přemysloven¹¹⁵, zejména Elišky, která byla „na řadě“.¹¹⁶ Rejčka byla vybrána jako vhodnější zřejmě z důvodu, aby českému králi zůstal nárok na polské země, a také protože Rudolf a Eliška Přemyslovna byli v úzkém příbuzenském vztahu.¹¹⁷ Robert Antonín uvádí, že důvodem volby Rejčky byla snaha Habsburků o odsunutí Přemysloven a jejich dědických práv do pozadí.¹¹⁸ Po zvolení nového krále z Čech uprchnul Jindřich Korutanský se svou ženou Annou, sestrou Elišky Přemyslovny, která jí byla velkou oporou. Odchod své sestry Eliška nesla velice těžce. Mohl to být další důvod k nenávisti Rejčky.¹¹⁹ Poté následovaly již několikrát zmíněné události, jako například události roku 1315, kdy došlo k mocenskému střetu a následnému zatčení

---

¹¹⁴ KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna*, s. 11

Hrad vyhořel v roce 1303

¹¹⁵ Podrobně o dědických právech přemysloven ve WIHODA, M. *Zlatá bula sicilská*, s. 154-159

¹¹⁶ ŠAROCHOVÁ, G. *Radostný úděl vdovský*, s. 134

¹¹⁷ Eliška Přemyslovna byla Rudolfovou sestřenicí. Její matka Guta byla totiž sestrou Albrechta III., tedy otce Rudolfa

¹¹⁸ ANTONÍN, R. *Alžběta Rejčka a souboj o český trůn v letech 1306-130.*, s. 17-31, zde s. 22

¹¹⁹ KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna*, s. 12. Zoufalství Elišky Přemyslovny popisuje jako „*zoufalství, přerůstající téměř v nervový záchvat*“.

Jindřicha z Lipé, které způsobilo velké rozepře mezi českými šlechtickými stavy. K tomuto tématu se vyjádřil už František Palacký, který uvedl jako hlavní příčinu konfliktu mezi českými pány nenávist mezi Rejčkou a Přemyslovnou, která vycházela ze strany Přemyslovny už kvůli tomu, že se Jindřich z Lipé těšil velké přízně u její rivalky.¹²⁰ Tento názor později podpořil Josef Šusta, který připojil myšlenku, že „na osudném zatčení pana Jindřicha z Lipé ruka královnina měla jakýsi podíl“.¹²¹ Podle dostupných informací se Eliška Přemyslovna měla snažit přesvědčit Jana Lucemburského, že se mu Jindřich z Lipé společně s Rejčkou snaží ukrást jeho trůn. Do popředí tohoto konfliktu se dostala jak Rejčka, tak i Přemyslovna. B. Kopiczková zde uvádí, že Rejčka byla hned ve výhodě, už díky tomu, že byla královnou – vdovou a vystupovala soukromě, na rozdíl od Přemyslovny, která jako královna nesla následky za činy ve veřejné sféře.¹²² Tento konflikt nakonec skončil propuštěním Jindřicha z Lipé z hradu Týřova, a tím pádem i „vítězstvím“ Rejčky nad Přemyslovnou. Další událostí, kvůli které Přemyslovna zuřila, byla svatba Rejččiny dcery Anežky (poslední svobodné Přemyslovny) s Jindřichem Javorským. Ta je uváděna jako jedna z největších křivd, kterou Přemyslovně Rejčka provedla. Rejčka tak učinila společně s Jindřichem z Lipé, bez vědomí Elišky Přemyslovny a nejspíše i Jana Lucemburského. V souvislosti s tímto činem o nich B. Kopiczková řekla: „Jindřich z Lipé tvoří s královnou – vdovou, Alžbětou Rejčkou, svou oddanou přítelkyní, mocensky i ekonomicky nerozlučnou dvojici, která neměla v zemi po žádné stránce konkurenci. Vystupují a jednají společně, nezávislí na komkoliv a na čemkoliv.“¹²³ Rejčka se podle Jiřího Spěváčka vedle mocného šlechtice cítila natolik na výši a velice sebejistě, že nebrala ohledy na právoplatnou královnu a často jednala, jakoby zapomněla, že již královnou není.¹²⁴ Všechny tyto momenty rozhodně vztahu mezi zneprátelenými ženami nepřispěly. Jejich spor tak zakořenil v českých dějinách jako „válka královen“.

Důvodů k nenávisti mezi královnami bylo hned několik. Zajímavé je, že nenávist mezi královnami je, až na pár výjimek¹²⁵, skoro vždy líčena ze strany Přemyslovny. Eliška Rejčka tak není uváděna jako ta, která by vyjadřovala nějaké pocity nenávisti vůči Přemyslovně. Naskytuje se tak otázka, zda nenávist mezi královnami byla opravdu vzájemná. V každém případě jsou historici rozděleni do dvou táborů. Jsou ti, kteří mají sympatie k Přemyslovně a

---

¹²⁰ PALACKÝ, F. *Dějiny národu českého* s. 222

¹²¹ ŠUSTA, J. *Dvě knihy českých dějin II.*, s. 258

¹²² KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna*, s. 58

¹²³ Tamtéž

¹²⁴ Jiří SPĚVÁČEK. *Jan Lucemburský a jeho doba 1296–1346*, Praha 1994.

¹²⁵ Jedním takovým případem je tvrzení, že Rudolf Přemyslovnou na popud Elišky Rejčky vyhnal z pražského hradu do podhradí. KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna*, s. 55

ti, co se přiklání na stranu Rejčky. Podle toho poté svalují vinu na jednu nebo druhou. Zde pro příklad mohu uvést opačná obvinění J. Spěváčka a Z. Hledíkové. J. Spěváček se přiklonil na stranu Rejčky a tvrdí, že „vzájemnou nevraživost obou táborů vyostřila i šířává nenávist vášnivá, mocensky a politicky nekompromisní, přímočaré královny Elišky ke královně-vdově, Alžbětě Rejčce, která svou krásou, duchaplností a uměnímilovností zcela okouzila Jindřicha z Lipé a dráždila Elišku Přemyslovnu“¹²⁶. Proti historikům, kteří „hází“ jednoznačně vinu na Elišku Přemyslovnu, vystoupila se svým tvrzením Zdeňka Hledíková: „Rivalita obou královen se nejsnadněji vysvětluje nevraživostí Přemyslovny k moci, úspěchům a bohatství Rejčky, v jejím pozadí však právě tak mohla stát averze hradecké královny k cílevědomosti – i když ztroskotavší – Elišky přemyslovny a k jejímu zakořenění v zemi a jejich tradicích, které Rejčce chybělo.“¹²⁷ S tím, že Rejčce chybělo zakořenění v zemi a v tradicích nesouhlasí K. Stloukal. Stojí za názorem, že „splynula tak dokonale s českým prostředím, že se jeví často lepší zosobnitelkou českého národního ducha než její sokyně, rodná dcera české země.“¹²⁸

Za velice častý důvod nenávisti, je uváděna žárlivost Přemyslovny na Elišku Rejčku. S tímto motivem žárlivosti se ztotožňuje hned několik autorů. Například František Palacký¹²⁹, Josef Šusta¹³⁰ nebo Karel Stloukal¹³¹ stojí za názorem, že Přemyslovna žárlila na Rejčku kvůli vztahu, který měla s Jindřichem z Lipé, a také proto, že byla oblíbená u krále Jana Lucemburského. Zatím, co si Rejčka údajně užívala život plný lásky po boku Jindřicha z Lipé a těšila se přízně u krále Jana, Přemyslovně se manželství pomalu rozpadalo¹³² a zřejmě jen s velkou nelibostí mohla nést Rejččinu oblibu u krále. Dalším často uváděným důvodem je možná závist ze strany Přemyslovny, kvůli tomu, že se Rejčka dokázala velice dobře pohybovat i na scéně politické. Nejlépe se k tomu vyjádřila Božena Kopiczková, která tvrdí, že „na straně politických vítězů stála Alžběta Rejčka, triumfující nad poraženou Eliškou Přemyslovnou“.¹³³ V neposlední řadě je to také motiv žárlivosti na majetek Rejčky, který získala díky věnům po svých mužích. Proti tomu však vystoupila ve svém článku Zdeňka Hledíková. Stojí si za tím, že za tuto myšlenku může moderní historiografie, která až příliš často udává Rejččin majetek a s tím i spojené kulturní úspěchy, za motiv žárlivosti na ni.¹³⁴

¹²⁶ SPĚVÁČEK, J. *Král diplomat*, s. 102

¹²⁷ HLEDÍKOVÁ, Z. Alžběta Rejčka, s. 7-12, zde s. 12

¹²⁸ Karel STLOUKAL, *Eliška Rejčka, hradecká královna. Pojednání městského historického a průmyslového musea v Hradci Králové*, Hradec Králové 1942, č. 20. s. 7

¹²⁹ PALACKÝ, F. *Dějiny národu českého II*, s. 427

¹³⁰ Josef ŠUSTA, *Dvě knihy českých dějin*. s. 229, 230

¹³¹ Karel STLOUKAL, *Eliška Rejčka, hradecká královna*, s. 22

¹³² KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna*, s. 59

¹³³ Tamtéž

¹³⁴ HLEDÍKOVÁ, Z. *Alžběta Rejčka*, s. 7-12

Dále tvrdí, že situace mohla být zcela opačná a že žárlit mohla Rejčka na Přemyslovnu, protože jí záviděla, že je blízce spjata s českým královstvím.¹³⁵ Faktem zůstává, že Eliška Rejčka disponovala takovým majetkem, o kterém se nejspíše Elišce Přemyslovně nemohlo ani zdát i přesto, že byla královnou. G. Šarochová tvrdí, že roční příjem Rejčky údajně činil dvaceti násobek toho, co ročně dostala Přemyslovna.¹³⁶ Toto tvrzení je možná přehnané, ale velký rozdíl ve finančních prostředcích mezi královnami opravdu byl. Přemyslovna jí tak mohla závidět prostředky, díky kterým nemusela být závislá na nikom a na ničem, kdežto ona byla závislá na králi, Janu Lucemburském. Tuto závislost na králi hořce poznala poté, co utekla do Bavor¹³⁷ a Jan jí pozastavil vyplácení renty. Žila tak na dluh a později se musela ponížene vrátit do Čech.¹³⁸ Na rozdíly ve finančních možnostech Rejčky a Přemyslovny se však podívejme až v následující kapitole.

---

¹³⁵ HLEDÍKOVÁ, Z. *Alžběta Rejčka*, s. 7-12

¹³⁶ ŠAROCHOVÁ, G. *Radosný úděl vdovský*, s. 154

¹³⁷ Uprchla v létě 1322. KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna*, s. 69

¹³⁸ Tamtéž

4.2. MAJETKOVÉ POMĚRY, FUNDACE A MECENÁŠTVÍ

S předchozí kapitolou o rozporu dvou královen souvisí i tato kapitola, která se bude věnovat majetkům Rejčky a také jejím fundacím a mecenášství. Toto téma souvisí s předešlým hlavně kvůli tomu, že Rejččiny majetkové poměry jsou často historiky kladeny jako hlavní důvod žárlivosti ze strany Elišky Přemyslovny, která sama neměla takové finanční prostředky jako Rejčka.

Jak již bylo několikrát zmíněno, Eliška Rejčka se stala velice bohatou a díky tomu vlivnou ženou. Stalo se tak následkem smrti jejích manželů, krále Václava II. a Rudolfa I. Habsburského. Za každého z nich jí bylo připsáno věno dvacet tisíc hřiven, za které držela v zástavě pět východočeských měst: Hradec králové, Vysoké Mýto, Chrudim, Poličku a Jaroměř.¹³⁹ Věnná města byla velkým zdrojem příjmů a také velice dobrým strategickým bodem. Díky tomu, že Rejčce města patřila, stávala se možným spojencem pro toho, kdo by chtěl dobývat české království.¹⁴⁰ Přesně to se stalo, když o českou korunu usiloval Albrecht I. Habsburský po smrti svého syna Rudolfa¹⁴¹ a později Jan Lucemburský.¹⁴² Domluvili se s Rejčkou, že jejich vojskům poskytne svá věnná města a z toho jí následně samozřejmě plynuly výhody.

Podívejme se trochu blíže na listinný materiál, který se dochoval a týká se majetkových transakcí Elišky Rejčky. Z jednání s Janem Lucemburským je známa listina z 30. listopadu 1310, kde Jan Lucemburský uvádí, že Rejčce splatí dluh, tedy šest tisíc hřiven z kutnohorské mincovny a urbury, které jí zadržoval Jindřich Korutanský, a ona mu oplátkou poskytne věnná města. Josef Šusta interpretoval splacení Jindřichova dluhu Lucemburkem jako snahu získat oporu jeho moci v Čechách a tvrdí, že jiný účel tento čin ani nemohl mít.¹⁴³ M. Sovadina a J. Spěváček zastávají názor, že Jan Lucemburský vydal tuto smlouvu na popud Jindřicha z Lipé.¹⁴⁴ Zde Jindřich z Lipé poprvé prokazatelně jednal ve prospěch Elišky Rejčky. Další listina vydaná Janem Lucemburským, která se týkala Rejččina majetku, přišla 7. října 1315. Jan jí potvrzuje všechna nabytá práva týkající se věnných měst.¹⁴⁵ Tato města se však později rozhodla vyměnit s králem za finanční sumu, protože chtěla přesídlit na Moravu.

¹³⁹ Petr Žitavský *Zbraslavská kronika*, s. 152,

¹⁴⁰ KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna*, s. 68-70

¹⁴¹ ŠUSTA, J. *Dvě knihy českých dějin*. s. 512- 513

¹⁴² ŠUSTA, J. *Dvě knihy českých dějin II*. s. 118

¹⁴³ tamtéž

¹⁴⁴ SPĚVÁČEK, J. *Král diplomat*, s. 61., SOVADINA, M. *Jindřich z Lipé I.*, s. 26 – 27.

¹⁴⁵ CDM VI., s. 69, č. 92, KVĚT, J. *Illuminované rukopisy*, s. 21

Vše bylo domluveno při Domažlických jednáních v roce 1318.¹⁴⁶ Podle J. Spěváčka ale vyplácení vázlo. 5. května roku 1319 vydal Jan Lucemburský listinu, ve které se zavazoval, že dluh 10 tisíc hřiven bude Elišce Rejčce splacen z výnosů kutnohorské mincovny.¹⁴⁷ Je tak zřejmé, že v této době Elišce Rejčce stále obnos dlužil. Jan Lucemburský se však rozhodl část dluhu nahradit darováním vsi Měnin a statku v Hustopečích. Nechal tento majetek ocenit a 15. října roku 1321 ho předal Rejčce oceněný na 2180 hřiven, které si odečetl od zbylé dlužné částky.¹⁴⁸ Zřejmě mu však tento dluh nemusela mít tolik za zlé, neboť již předtím Rejčku mnohokrát obdaroval. Například po roce 1319 daroval Rejčce důchody z masných krámů v Praze, které byly později vyměněny za ves Blučinu.¹⁴⁹ Josef Šusta opět tvrdí, že na tom měl hlavní podíl Jindřich z Lipé: „*Moci své pak Jindřich z Lipé patrně neopomenul užívati také na prospěch své přítelkyně, královny Rejčky: bylot' jí králem na jaře 1319 znova zaručeno rychlé splácení dlužného věna a učiněny cenné dary, jako byl důchod z masných kotců v Praze, později proměněný za některé platy na Jihlavsku.*“¹⁵⁰ Dále se jí v roce 1322 podařilo získat od bratrů Egerbergerů zbývající část Hustopečí, Starovic a Staroviček. Od krále získala v roce 1321 pouze třetinu území, zbylé dvě třetiny vlastnili právě bratři Egerbergové. Ke svému majetku připsala také statky v Zarošicích, Kvasově, Uherčicích, Skoronicích a některé statky ve Zlíně.¹⁵¹ Dalším štědrým darem poctil Jan Lucemburský Rejčku přímo v Brně. Obdaroval jí domem v blízkosti královské kaple v Brně i s patronátním právem ke kapli svatého Václava.¹⁵² Eliška Rejčka tak postupně získala velký majetek, díky kterému byla dobře zajištěna a mohla tak svobodně jednat. O její velké finanční zajištěnosti svědčí i to, že Janu Lucemburskému poskytla půjčku ve výši 1000 kop pražských grošů. Jan tuto půjčku stvrdil listinou, kde se zavázal částku splatit do dalšího roku Elišce Rejčce samotné nebo Jindřichovi z Lipé v případě, že by zemřela.¹⁵³ Tento slib svědčí o tom, že vztah Elišky Rejčky a Jindřicha z Lipé byl nejen všeobecně známý, ale hlavně od panovníka respektovaný.

Rejčka si tak díky všem nabytým majetkům a financím mohla mnohé dovolit a také začít se zakladatelskou a mecenášskou činností. V oblasti fundace a mecenášství měla Rejčka jako dvojnásobná vdova výhodu oproti vdaným ženám, které se fundaci a mecenášství chtěly věnovat. Byla totiž svobodná a mohla svou činnost směřovat takovým směrem, který se jí

---

¹⁴⁶ ŠUSTA, J. *Dvě knihy českých dějin II*, s. 288-299

¹⁴⁷ CDM VI., s. 118, č. 149, SPĚVÁČEK, J. *Jan Lucemburský a jeho doba*, s. 276.

¹⁴⁸ CDM VI., s. 144-146, č. 191

¹⁴⁹ CDM VI., s. 119-120, č. 152

¹⁵⁰ ŠUSTA, J. *Dvě knihy českých dějin II*, s. 297

¹⁵¹ CDM VI., s. 152-153, č. 202

¹⁵² CDM VI., s. 161, č. 219, KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna*, s. 69

¹⁵³ KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna*, s. 70

zamlouval. U vdaných žen mohly jejich činnosti často podléhat přání manžela. Vdovský stav byl totiž, z pohledu svobody jednání, nejvíce s muži zrovnoprávněn.¹⁵⁴ Co se týče zakladatelské činnosti, je třeba zmínit dvě rozsáhlé církevní stavby. Těmi jsou chrám sv. Ducha v Hradci králové a starobrněnský klášter Aula Sanctae Mariae. Začala v Hradci králové, kde se usídlila po smrti druhého manžela Rudolfa I. Habsburského, někdy v létě 1308. Zde nejprve vytvořila honosný a přepychový dvůr. Podle Karla Stloukala se královský dvůr v Praze nemohl ani zdaleka svým přepychem rovnat dvoru hradeckému.¹⁵⁵ Později tu měla založit právě chrám sv. Ducha, což je však často zpochybňováno kvůli nedostatku pramenů, které se toho týkají.¹⁵⁶ Zakládací listina se totiž nedochovala. To, že kronikáři a historikové Rejčku uvádějí jako zakladatelku, je založeno nejspíše na tradici. Nejnovější archeologické výzkumy poukazují na to, že na tomto místě stál farní kostel nejspíše už v druhé polovině 13. století. Vytvořit ho měl řád německých rytířů po roce 1250. Výsledkem byl zřejmě gotický kostel, který ale v roce 1339 vyhořel, proto není možné získat mnoho informací o jeho podobě.¹⁵⁷ O tom zda je Rejčka opravdu jeho zakladatelkou se už asi nedozvíme.

Druhou, rozsáhlejší stavbu založila na Moravě, kam přesídlila společně s Jindřichem z Lipé. Jedná se o klášter cisterciáček Aula Sanctae Mariae. V rámci tohoto kláštera měla také založit kostel Nanebevzetí panny Marie.¹⁵⁸ Zakládací listina kláštera je datovaná na 1. června 1323. Do této listiny Eliška připojila také svůj dar klášteru, kterým byly Hustopeče, Měnin, Starošice a Starovičky, které získala před založením kláštera od panovníka a bratrů Egerbergerů.¹⁵⁹ Podpora Jana Lucemburského pokračovala i po založení kláštera. Je známa listina ze 7. října 1323, ve které Jan Lucemburský uvádí, že částka 10 tisíc hřiven pražských grošů, které Eliška dlužil za její věnná města, jsou již splacené. Připojil také příslib ochrany a podpory pro nově založený klášter, ale i pro samotnou Elišku Rejčku, které tímto přislíbil i doživotní vyplácení 10 tisíc hřiven z kutnohorské mincovny.¹⁶⁰ Dalšího daru od krále se dočkala v roce 1327. Věnoval klášteru tvrz a vesnici Omnice a také vesnici Bukovany.¹⁶¹

---

¹⁵⁴ KOPIČKOVÁ, B. *Žena Evropského středověku v zajetí své doby*, in: Milena Lenderová et al., *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha, 2002, s. 13-44.

¹⁵⁵ STLOUKAL, K. *Eliška Rejčka*, s. 11

¹⁵⁶ MUSIL, F. *Hradec Králové, Eliška Rejčka a rok 1308*, s. 11-15

¹⁵⁷ HUBKOVÁ H. *Středověká architektura katedrály Sv. Ducha v Hradci Králové*, diplomová práce, FF PU Olomouc

¹⁵⁸ Zakládací listina je datována na 1. června 1323. CDM VI., s. 171-172, č. 229, Více o starobrněnském klášteře v KOTRBOVÁ, M. A. *Starobrněnský klášter*, Brno 1968.

¹⁵⁹ CDM VI, s. 161, č. 219

¹⁶⁰ CDM VI, s. 188-189, č. 250

¹⁶¹ CDM VI., s. 262-263, č. 336

Díky tomu se jí dobře dařilo budovat a zvelebovat klášter, který v roce 1333 rozšířila o špitál.¹⁶² Důvod, proč klášter založila, je častým a hlavně rozporuplným tématem historiků. Velice často se setkáváme se zápornými názory, díky kterým je těžké Rejčku řadit mezi zbožné zakladatelky. Většina její činnost odsuzuje a přisuzuje důvod založení tomu, že chtěla odčinit svůj hříšný život. S tímto názorem se ztotožňuje například Karel Stloukal, který tvrdí, že klášter založila, „aby vyvážila svůj hříšný poměr“¹⁶³ a stejně tak Marie Kotrbová - „založila klášter na uspokojení svědomí a odpuštění hříchů“.¹⁶⁴ Další skupina historiků se přiklonila k tomu, že její zájem o zakladatelskou a mecenášskou činnost plynul hlavně z toho, že chtěla napodobit a možná i předčít svou sokyni Elišku Přemyslovnu. Tento názor zastává například Z. Hledíková nebo J. Šrámek.¹⁶⁵ Najde se však i kladné tvrzení. J. Kuthan nepřipisuje založení kláštera obavám z božího trestu, ale tvrdí, že klášter založila, protože jí nebyly cizí duchovní hodnoty.¹⁶⁶ Jak zde můžeme vidět, názory historiků jsou velice rozmanité a rozporuplné.

Další její velmi diskutovanou činností byla objednávka zhotovení iluminovaných rukopisů¹⁶⁷, které věnovala klášteru cisterciáček v Brně. Z původních devíti rukopisů se jich dochovalo osm.¹⁶⁸ Dva jsou uloženy v knihovně benediktýnského kláštera v Rajhradě¹⁶⁹, jeden se nachází v Zemském moravském archivu v Brně¹⁷⁰ a další v Národní knihovně ve Vídni.¹⁷¹ Jedná se o první větší soubor iluminovaných kodexů na našem území, což velice přispělo výzkumu gotické knižní malby. Dekorativní styl kodexů není jednotný. Můžeme zde vyhledat geometrické, abstraktní i naturální motivy.¹⁷² Ke zhotovení kodexu se negativně vyjádřila Z. Hledíková, která zastává názor, že tím Eliška Rejčka vyjádřila svou povrchní zbožnost a že zde převážila kvantita nad kvalitou.¹⁷³ Oproti tomu B. Kopičková mluví o tomto jako o „obdivuhodném kulturním činu“¹⁷⁴ a jako důvod zhotovení uvádí touhu po zachování památky. Rejčka je totiž v iluminovaných rukopisech připomenuta v miniaturách, kde je

¹⁶² CDM VI., s. 347-349, č. 453

¹⁶³ STLOUKAL, K. Eliška Rejčka hradecká královna, s. 18

¹⁶⁴ KOTRBOVÁ, M. A. Starobrněnský klášter, s. 1

¹⁶⁵ Z. HLEDÍKOVÁ, *Alžběta Rejčka*, s. 12; J. ŠRÁMEK, *Alžběta Richenza, hradecká královna a mecenáška – 2. díl*, s. 25, zde s. 25

¹⁶⁶ KUTHAN, J. *Královna Alžběta Rejčka*, s. 128

¹⁶⁷ J. KVĚT, *Iluminované rukopisy královny Rejčky*, s. 34-35.

¹⁶⁸ FRIEDEL, A. *Malíři královny Alžběty: studie o vzniku české školy malířské XVI. století*. Praha: Aventinum, 1930.

¹⁶⁹ Antifonář a žaltář kod. č. 355 a Antifonář kod. č. 600.

¹⁷⁰ Antifonář sign. FM7

¹⁷¹ Lekcionář kod. č. 1773 a kod. č. 1772, Graduál kod. č. 1774, Chorální knihu kod. č. 1813 a Capitulare et orationarium kod. č. 1835

¹⁷² J. KVĚT, *Iluminované rukopisy královny Rejčky*, s. 36

¹⁷³ HLEDÍKOVÁ, Z. *Alžběta Rejčka*, s. 11

¹⁷⁴ KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna*, s. 65

vyobrazena s korunou na hlavě a v prvním rukopisu je dokonce zmíněna přímo. Nejspíše jí tedy nešlo o to, komu bude rukopis předán, ale hlavně o to, aby byla zachována památka na její rod a ji samotnou¹⁷⁵ Ať už stálo za její fundátorskou a mecenášskou činností cokoliv, nemůžeme jí upřít, že byla v kulturní oblasti velice činná a že tím přispěla jednak v oblasti umění v případě iluminovaných rukopisů a také v oblasti církevní založením chrámu sv. Ducha a kláštera cisterciáček. Rejčka se kromě hlavních výše uvedených kulturních činů podílela i na spoustě dalších, jako bylo například zhotovení pohřebních insignií Rudolfa Habsburského¹⁷⁶ nebo fundace oltáře Šimona a Judy v Chrámu sv. Víta v Praze, který byl založen na památku Rudolfa.¹⁷⁷

Poté co v roce 1329 zemřel Eliščin poslední životní partner Jindřich z Lipé, začala zřejmě pomýšlet i na svůj konec a rozhodla se sepsat závět, kde uspořádávala svůj majetek. Její první závět pochází z 9. července 1330. V této závěti sepsala svá přání, aby veškeré její statky, vesnice (Dolní Dujany, Hustopeče, Hajany, Kladruby, Měnín, Lískovec, Ořešín, Starovice, Starovičky, Zarošice, a další) a dům poblíž kaple svatého Václava, byly věnovány klášteru Aula Sanctae Mariae. Závět dále obsahovala pokyny, kterými se mají řídit při pohřbu Rejčky. Velkou část zahrnovalo také láskyplné vyprávění o její jediné dceři Anežce.¹⁷⁸ Po této závěti Rejčka však sepsala ještě jednu, která ale není datovaná a na rozdíl od první je napsána německy. V této závěti myslela hlavně na svoji dceru Anežku a i na svoje služebnictvo. Dvěma služebným například odkázala 6 kop stříbra a nařídila vyplacení vdovského věna. Podobně odkázala nějaké částky i dalším členům jejího rozsáhlého dvora. Další částky Eliška odkázala samozřejmě svému klášteru Aula Sanctae Mariae, ale také klášteru na Zbraslavi, který založil Václav II. Obdarovala i některé kláštery ve východních Čechách, a to například klášter v Sezemicích a Hradci králové.¹⁷⁹

Zde jsme mohli vidět, že Eliška Rejčka disponovala obrovským majetkem, se kterým svobodně nakládala a neustále ho rozšiřovala. To samé se ovšem nedalo říci o Elišce Přemyslovně, které se o takovém majetku nejspíše nemohlo ani zdát. A právě Rejččin majetek je uváděn jako jeden z hlavních důvodů nenávisti ze strany Přemyslovny. Podívejme se tedy v této kapitole pro srovnání trochu i na majetek Elišky Přemyslovny.

---

¹⁷⁵ KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna*, s. 65

¹⁷⁶ PODLAHA, A. – ŠITTLER, E. *Poklad Svatovítský. Soupis památek historických a uměleckých*, Praha 1903, s. 152, 155;

¹⁷⁷ STEJSKAL, K. *Pešek a Oldřich, malíři královny Rejčky*, in: DaS, r. 9, č. 9, Praha 1967, s. 34-37, zde s. 34

¹⁷⁸ CDM VI., s. 347-309, č. 400

¹⁷⁹ CDM VII, s. 65-68, č. 87

Eliška Přemyslovna měla na rozdíl od Rejčky pouze jedno věnné město, Mělník, jehož důchody byly mnohem menší než důchody Rejččiných měst. Díky tomu, že byl Mělník příliš blízko Praze, nebyla tu velká vidina jeho rozvoje.¹⁸⁰ Kromě důchodů z Mělníka mohla Eliška Přemyslovna počítat ještě s platy z několika venkovských oblastí. Pokud se Přemyslovně vyskytla povinnost rychle zaplatit větší obnos, byla nucena něco prodat nebo zastavit nějaký svůj majetek.¹⁸¹ V tomto případě jsou zachovány zprávy z roku 1327, kdy Přemyslovna zastavila planiny s kamenolomem mezi Braníkem a Vyšehradem za 170 kop vyplacených v hotovosti.¹⁸² Dále také prodala vsi Lety, Probylov, Ohař, Minice a Lučkovice¹⁸³ Zde můžeme vidět, že Jan Lucemburský byl štědrý k Rejčce a Jindřichovi z Lipé, ale ke své manželce Elišce Přemyslovně příliš velkorysý nebyl. Poté, co Přemyslovna utekla do Bavor,¹⁸⁴ jí Jan Lucemburský pozastavil vyplácení důchodů a odebral jí některé statky, které jí náležely.¹⁸⁵ V Bavorsku poté žila u svého zetě Jindřicha Dolnobavorského a zřejmě si přilepšovala penězi, které získala ze zastavování cenných předmětů.¹⁸⁶ Po návratu do Čech se Přemyslovna snažila vykoupovat zastavené věci nazpět. V roce 1327 se jí například podařilo vykoupit dříve zastavené klenoty.¹⁸⁷ Božena Kopiczková uvádí, že Přemyslovna Chudla téměř přímo úměrně k tomu, jak Rejčka bohatla.¹⁸⁸ Není se tak čemu divit, že donátorské a zakladatelské činnosti byly většinou nad její finanční možnosti, na rozdíl od Elišky Rejčky. Přesto, že Přemyslovna nedisponovala větším množstvím majetku a financí, chtěla i ona vytvořit místo, kde by dožila. Zároveň považovala podporu řádových institucí jako svoji povinnost. Chtěla napodobit svého otce Václava II., který založil rozsáhlý klášter na Zbraslavi. Podporu projevovala samozřejmě hlavně klášteru na Zbraslavi. Jako příklad mohu uvést převod čtyř marek z ročního platu mlýna na Labi u Kostelce ve prospěch zbraslavského kláštera v roce 1317.¹⁸⁹ Její snahy o založení nějaké církevní instituce však úspěšné příliš nebyly. Nejbližší měla k řádu dominikánek, se kterými přicházela do styku nejspíše už jako dítě ve svatojiřském klášteře své tety Kunhuty.¹⁹⁰ Právě jim tedy věnovala v roce 1312 založení kláštera u svaté Anny u Brna.¹⁹¹ Byla to první, ale zároveň i poslední společná snaha

¹⁸⁰ HOFFMAN, F. *České město ve středověku*. Panorama, 1992, s. 85

¹⁸¹ KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna*, s. 69

¹⁸² RBM III., č. 1354, s. 530

¹⁸³ RBM III., č. 54, s. 23

¹⁸⁴ Petr Žitavský. *Zbraslavská kronika*, s. 333

¹⁸⁵ Petr Žitavský. *Zbraslavská kronika*. s. 333

¹⁸⁶ KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna*, s. 70

¹⁸⁷ ŠUSTA, J. *České dějiny II*, král cizinec. 1939. s. 421

¹⁸⁸ KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna*, s. 70

¹⁸⁹ RBM III. s. 163, č. 406

¹⁹⁰ KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna*, s. 108

¹⁹¹ RBM VI, s. 36, č. 80

Elišky Přemyslovny a Jana Lucemburského o založení církevní instituce. Zároveň to byla snaha neúspěšná, protože Jan Lucemburský se tím nezabýval a Eliška přemyslovna neměla dostatek financí, aby mohla založení a výstavbu kláštera sama dokončit. Eliška tak dominikánkám mohla věnovat pouze občasné dary. Tím byl například roční plat z mlýna v blízkosti Mělníka v roce 1320.¹⁹² Postupem času však Přemyslovnu zřejmě zklamalo chování dominikánek a svou snahu přesunula na cisterciáčky.¹⁹³ Svými dary obdarovala například i vyšehradský kolegiální chrám. Dar zahrnoval roční plat, breviář i oltární baldachýn.¹⁹⁴ Na sklonku života pamatovala hlavně na obyvatele svého města Mělník, kam se často uchýlovala ve špatných chvílích svého života. Tam vytvořila svoje velké dílo a založila špitál pro chudé i nemocné. Tímto skutkem se tak zařadila mezi zbožné ženy z jejího slavného rodu. Božena Kopiczková Elišce Přemyslovně připisuje i velké zásluhy v oblasti kultury a umění. Stojí za názorem, že se Eliška Přemyslovna svou kulturní činností „řadí po bok svých příbuzných, významných donátorů a mecenášů, královny Alžběty Rejčky, abatyše svatojiřského kláštera Kunhuty a svého milovaného bratra Jana Volka“¹⁹⁵ Z její umělecké činnosti mohou zmínit například vyhotovení monumentální bronzové sochy Václava II, kterou nechala dát na jeho náhrobek¹⁹⁶ a také její velký a vzácný soubor pečeti, který byl ve své době velice kvalitní. Její neznámější pečetí je majestátní pečeť královny, která se vyznačuje svou velkou zdobností.

Jak jsme mohli vidět, Eliška Přemyslovna opravdu nedisponovala tak velkým majetkem jako Eliška Rejčka. Přesto se však snažila aktivně podílet na finanční podpoře církevních institucí, odváděla jim časté dary a v oblasti umění se také snažila být velice činná. Neměla ale tolik prostředků, aby některé své plány dovedla do konce bez finanční podpory Jana Lucemburského, který zřejmě s mnohem větším zájmem podporoval klášter Elišky Rejčky než aktivity své manželky. Mnohokrát ji tak chyběla ta část financí, kterou měla Eliška Rejčka navíc. A jak jsme mohli výše vidět, část to nebyla zrovna malá. Byla to zrovna ta část, která by jí zajišťovala svobodu jednání jako Rejčce. Tvrzení Šarochové o tom, že Rejčka měla dvacetinásobek financí co Přemyslovna je však nejspíše přehnané.

---

¹⁹² RBM III, s. 255, č. 603

¹⁹³ KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna*, s. 108

¹⁹⁴ RBM III, s. 659, s. 1689

¹⁹⁵ KOPIČKOVÁ B. *Eliška Přemyslovna*, s. 120

¹⁹⁶ Více v BENEŠOVSKÁ, K. *Královští stavebníci na dvoře Jana Lucemburského*. Kandidátská práce – Ústav teorie a dějin umění ČSAV, Praha 1989.

4.3. ELIŠKA REJČKA A JINDŘICH Z LIPÉ

Partnerské soužití Elišky Rejčky a Jindřicha z Lipé, který byl údajně ženatý a měl 7 dětí¹⁹⁷, bylo již ve středověku všeobecně známou pravdou. Tento svazek byl sice na středověké poměry velice neobvyklý, nicméně byl tolerován společenskými kruhy i samotným králem Janem Lucemburským.

Eliška a Jindřich se zřejmě potkali už dávno před tím, než královna ovdověla a vytvořila si s ním bližší vztah. Úplně poprvé se Jindřich z Lipé objevil nejspíše na svatbě Elišky a Václava v roce 1300. Zda si však mladá Rejčka Jindřicha z Lipé vůbec všimla, není známo.¹⁹⁸ Dalším momentem, kdy Rejčka mohla zaznamenat jeho existenci, byla doba, kdy se Habsburské vojsko v čele s římským králem Albrechtem snažilo dobýt Kutnou Horu a Kolín, tedy rok 1304.¹⁹⁹ Jindřich z Lipé se velice vyznamenal při obraně těchto měst, když vymyslel, že otráví rybník u Kutné Hory, díky čemuž habsburské vojsko utrpělo velké ztráty. Tím se však zřejmě Rejčce mohl jen těžko zalíbit, neboť bylo všeobecně známé, že ona stojí na straně Habsburků. Klíčovým momentem, který hrál velkou roli při jejich setkání, byl Rejččin návrat z Rakouska. V době, kdy se Eliška vrátila, v roce 1308, se Jindřich z Lipé vypracoval na jednoho z nejvlivnějších mužů království. Převzal úřad maršálka a získal také podkomořský úřad.²⁰⁰ Díky tomu, že mu náležel úřad podkomořího, získal přehled o těžbě, ražbě, o finančních tocích království atd. Stal se tedy správcem celého královského jmění. To ho dostalo do úzkého kontaktu s Eliškou Rejčkou, protože jako podkomoří zařizoval i vyplácení jejich důchodů. Zřejmě díky těmto momentům spolu navázali přátelství, později snad i vztah. Podle názoru M. Sovadiny došlo k jejich sblížení okolo roku 1310, v souvislosti nástupu Elišky Přemyslovny na trůn. Ta by totiž jako nová královna mohla své maceše a sokyni v mnohých věcech nepřát. Rejčka si tak podle Sovadiny našla ochranu a podporu u nejmocnějšího šlechtice v království.²⁰¹ Nesouhlasí tak s názorem například Karla Stloukala, který datuje jejich sblížení až do několika let po nástupu Jana Lucemburského na trůn.²⁰² B. Kopiczková dává počátek jejich vztahu do roku 1315.²⁰³ V každém případě někdy v těchto letech k jejich sblížení došlo „ a Rejčka k němu přimkla celou žíznivou duší, málo dbajíc o to,

¹⁹⁷ SOVADINA, M. *Jindřich z Lipé, I. První muž království*, s. 6

¹⁹⁸ ŠAROCHOVÁ, G. *Radostný úděl vdovský* s. 146

¹⁹⁹ Více o obléhání Kutné hory v ŠUSTA, J. *Dvě knihy českých dějin*, s. 425-426

²⁰⁰ SOVADINA, M. *Jindřich z Lipé I. První muž království*, s. 5-36., SOVADINA, M. *Jindřich z Lipé. I. Část 2*, s. 3-32

²⁰¹ SOVADINA, M. *Jindřich z Lipé I.*, s. 26 – 27.

²⁰² Například: STLOUKAL, K. *Eliška Rejčka*, s. 12.

²⁰³ KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna* s. 61

že tím překračuje zvykem posvěcené tradice královských vdov i dobové názory mravností.“²⁰⁴ Stejně tak, jako byli nerozluční na pouti životem, rozhodli se spolu zůstat i po smrti. Díky Rejčce vystavěli starobrněnský klášter, který si naplánovali jako místo svého posledního odpočinku. Jindřich z Lipé o tom informoval lid 8. března 1325 listinou, kde připojil souhlas svých dětí, aby po smrti ulehli po boku Elišky v jejich klášteře.²⁰⁵

Téměř každý historik, který se zabýval Eliškou Rejčkou a Jindřichem z Lipé, na ně měl trochu jiný pohled. Někteří Elišku odsoudili jako prospěcháčku, která se snažila získat vliv přes Jindřicha a zároveň odsoudili i Jindřicha, že se snaží získat prospěch přes bývalou královnu. S tímto však nesouhlasila G. Šarochová, která ve své publikaci uvedla, že ani jeden z nich neměl potřebu dostat se výše ve veřejném životě. Rejčka byla díky svým předchozím manželstvím velice dobře zajištěná a mohla tak být vlivná i bez něj. Stejně i Jindřich z Lipé měl tak mocné postavení, ze kterého se rozhodně nepotřeboval posouvat výš, protože v tu dobu měla šlechta mnohem větší moc než král Jan, který v Čechách často nepobýval.²⁰⁶ Další tento svazek považovali za skvělý politický tah. Společně se ale většina shodla na tom, že Eliška Rejčka a Jindřich z Lipé dohromady tvořili velmi silný pár. Zde bych ráda uvedla například tvrzení B. Kopiczkové, která na toto téma napsala, že „*Jindřich z Lipé tvoří s královnou vdovou, Alžbětou Rejčkou, svou oddanou přítelkyní, mocensky i ekonomicky nerozlučnou dvojici, která neměla v zemi po žádné stránce konkurenci. Vystupují a jednají společně, nezávisle na komkoliv a čemkoliv.*“²⁰⁷ B. Kopiczková je jednou z historiček, která nezpochybňuje jejich lásku a také to, že ji tento svazek přinesl zviditelnění ve veřejném životě. „*Navázání mileneckého svazku s Jindřichem z Lipé přineslo „hradecké královně“ opět zviditelnění ve veřejném životě. Mezi ženatým Ronovcem a dvakrát ovdovělou Piastovnou vzniklo láskyplné pouto, které jako milenci před světem nijak neskrývali a pro něž je svět nezavrhl.*“²⁰⁸ Stejně hodnotí tento vztah další, spíše amatérský historik, Vladimír Liška, který nepopřel pravdivost jejich vztahu, ale ohodnotil to jako její výborný politický tah. „*To, že Alžběta Rejčka přimkla k mocnému Jindřichu z Lipé, svědčí o jejím střízlivém hodnocení mocenských sil v Českém království. Poznala, že moc Jana Lucemburského je jen odleskem*

---

²⁰⁴ STLOUKAL, K. *Královny, kněžny a velké ženy české*, s. 121

²⁰⁵ KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna* s. 61

²⁰⁶ ŠAROCHOVÁ, G. *Radostný úděl vdovský*, s. 153

²⁰⁷ KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna*, s. 58

²⁰⁸ Tamtéž s. 61

někdejší moci jejího prvního manžela Václava II. Pochopila, že v Čechách je skutečným vládcem bohaté panstvo, na kterém je král Jan stále více závislý.“²⁰⁹

Spousta historiků také nahlíží na tento pár z hlediska dominance jednoho z nich a jejich působení na politické scéně. Často Elišku Rejčku popisují jako oddanou a odkázanou ženu, která stála za Jindřichem z Lipé v pozadí mimo politické dění. Jindřich z Lipé je prezentován jako mocný muž, za kterým v pozadí stojí oddaná Rejčka. S tímto názorem se ztotožnila Zdeňka Hledíková, která tvrdí, že byla nezakořeněná a odkázaná na Jindřicha.²¹⁰ Kontrastní názor, který jsem již uvedla v kapitole o sporu královen, měl J. Spěváček. Ten uvedl, že Rejčka se po boku Jindřicha z Lipé cítila natolik sebejistě, že při svých činech a jednáních vůbec nebrala ohled na to, že právoplatnou královnou je Eliška Přemyslovna. Spěváček tak nesouhlasil s tvrzením, že by stála v pozadí za Jindřichem, ba právě naopak.²¹¹

Vztah Elišky a Jindřicha byl také často připodobňován ke vztahu Kunhuty Uherské, vdovy po Přemyslu Otakaru II.²¹², se Závišem z Falknštejna, českým šlechticem z rodu Vítkovců. Po smrti Přemysla Otakara II. se Kunhuta zamilovala do Záviše, kterého si později dokonce i vzala a porodila mu syna Jana. Závišovi se podařilo ovlivnit i jejího syna Václava II. Na nějaký čas stal dokonce jeho regentem a měl tak v rukou správu nad českým královstvím, kterou si pochopitelně chtěl ponechat.²¹³ Kvůli příběhu Záviše a Kunhuty tak zůstával ve středověké společnosti strach ze šlechticů, kteří sdíleli lože s královnou vdovou. Díky událostem, které se děly kolem Záviše, je pochopitelné, že Jindřich z Lipé byl hned podezříván, že se chce přes Rejčku dostat k moci. Na podobu se vztahem Kunhuty a Záviše upozornil také Josef Šusta. „*A tak se zdálo, jakoby se věrně opakoval příběh, který již jednou byl mocně vzrušil království a vzbudil i za hranicemi pozornost největší, příběh Záviše z Falknštejna. Zase tu vládl státem českým domácí velmož, muž vrcholné ctižádosti a neobyčejného kouzla osobního, který si troufal povznést zrak až ke vdově slavného krále a byl s ní spjat poutem milostným.*“²¹⁴ Pravdou však je, že kdyby se chtěl dostat k větší moci, vybral by si nejspíše Elišku Přemyslovnu. Rejčka totiž v Čechách neměla žádné trvalé stoupence a ani neprodila následníka trůnu, kterého by později mohl ovlivnit. Oproti Závišovi vstupoval Jindřich do vztahu jako suverén a mocný šlechtic, který nemusel mít

²⁰⁹ LIŠKA, V. *Ženy českých panovníků*, s. 111

²¹⁰ HLEDÍKOVÁ, Z. *Alžběta Rejčka*, s. 7-12, zde s. 11

²¹¹ JIŘÍ SPĚVÁČEK. *Jan Lucemburský a jeho doba 1296–1346*, Praha 1994.

²¹² Více o Kunhutě Uherské: ŠAROCHOVA, G. *Radostný úděl vdovský*, s. 81-115

²¹³ Více k Závišovi a Kunhutě: ŠUSTA, J. *Dvě knihy českých dějin*, s. 228-229

²¹⁴ ŠUSTA, J. *Dvě knihy českých dějin II.*, s. 234

potřebu získávat větší moc.²¹⁵ Jindřich z Lipé byl díky tomu, že Jan Lucemburský trávil většinu času mimo Čechy v podstatě nekorunovaným králem, takže jeho podíl na vládě v království byl veliký. Kdyby mu šlo o titul krále, usiloval by, jak už bylo dříve řečeno, o ruku Elišky Přemyslovny, která měla být budoucí královnou. Můžeme se tedy snad domnívat, že v tom nebyl žádný mocenský záměr a že v sobě dva bohatí a velice vlivní lidé prostě našli zalíbení a snad i lásku, a proto spolu vytvořili partnerskou dvojici, ve které si byli navzájem prospěšní, ale která vyvolávala tak pohoršlivé mínění středověké společnosti.

---

²¹⁵ ŠAROCHOVÁ, G. *Radostný úděl vdovský*, s. 151-152

4.4. REJČKA VE VÍRU POLITIKY

Eliška Rejčka do víru politiky vstoupila již jako mladá dívka, která byla jako dědička Polska nabídnuta českému králi Václavovi II. Tehdy se však sama aktivně politického dění neúčastnila. Její doba přišla až po smrti Václava II. Díky svým věnným městům byla mocným polickým hráčem. Za její politické tahy, spojené právě s věnnými městy, byla ale odsuzována svými současníky i některými moderními historiky. Po smrti jejího druhého manžela, Rudolfa Habsburského jí bylo věno zdvojnásobeno stejnou částkou. Právě po smrti Rudolfa se rozhodla provést její, mezi historiky, asi nejvíce diskutovaný politický tah. Řeč je o jejím odchodu do Rakouska a o otevření bran svých věnných měst vojskům Albrechta I. Habsburského, čímž se negativně zapsala do české historiografie.

Zde se podívejme trochu blíže do problematických let po smrti Rudolfa Habsburského. Jelikož se během krátkého manželství Rejčky a Rudolfa nepodařilo přivést na svět následníka trůnu, otevřelo se po Rudolfově smrti nové jednání o budoucím králi. Albrecht Habsburský sice upravil ještě před Rudolfovou smrtí při jednání ve Znojmě v lednu 1307²¹⁶ nástupnický řád tak, že v případě Rudolfovi smrti může nastoupit jeho bratr. Česká šlechta se však během několika měsíců začala odklánět od habsburské strany a jejich vládu začala brát téměř odmítavě. Není se tedy čemu divit, když po smrti Rudolfa česká šlechta odmítla pojmout za krále Fridicha Habsburského, ale slavnostně v Praze uvítala Jindřicha Korutanského jako budoucího krále.²¹⁷ Díky tomuto sledu událostí se Eliška Rejčka rozhodla raději opustit pro ni nepřátelské Čechy a přidat se k Habsburkům pod jejich ochranu, u kterých byla samozřejmě jako držitelka věnných měst velice vítaným spojencem. Tím se velice negativně zapsala do očí historiků, hlavně do očí Františka Palackého, který žil v době, kdy převažovaly nacionální myšlenky nade vše. A protože František Palacký je jedním z našich nejvýznamnějších historiků, mnoho dalších tento pohled na ni převzalo. Veliký prohřešek spatřovali historici už jen v tom, že se připojila na stranu „tradičních nepřátel české státnosti“, tedy na stranu habsburskou.²¹⁸ Na její straně ale byl, jako jeden z mála, Karel Stloukal, který kladně hodnotil, že „nebyla již pouhou loutkou, s níž by bylo lze hrát bez její vlastní vůle“ a že se sama dokázala ctizádostivě a sebevědomě pohybovat i ve sféře politiky: „*Rejčka vládla svými věnnými městy jako absolutní paní, nedávajíc se ve svých rozhodnutích omezovati pražským*

²¹⁶ ŠUSTA, J. *České dějiny*, s. 707-707

²¹⁷ ŠUSTA, J. *Dvě knihy českých dějin*, s. 497-504

²¹⁸ ANTONÍN, R. *Alžběta Rejčka a souboj o český trůn v letech 1306-1308*, s. 25

*dvorem, kde vládla Eliška Přemyslovna sama.*²¹⁹ Dalším historikem, stojícím na Rejččině straně je Robert Antonín, který tvrdí, že její odchod a příklon na stranu Habsburků byl rozumný. Tvrdí, že Rejčka byla pragmaticky smýšlející vládkyně, která se rozhodla v době krize královské moci v letech 1307-1308 přidat na stranu příbuzných svého druhého manžela, kteří jí poskytli ochranu, která by se jí jinak nedostala.²²⁰ Dále si stojí za názorem, že její politika byla „*ve všech ohledech jako platná, prozíravá a životaschopná.*“²²¹ Její politiku považuje za platnou a životaschopnou už jen díky tomu, že si stejně dobře dokázala počínat v době, kdy chtěl zemi získat Jan Lucemburský a ona mu ochotně poskytla svá věnná města jako útočiště s vidinou dobrých vztahů s budoucím králem. R. Antonín také viní moderní historiky z toho, že velmi často přejímají názory historiků z přelomu 19. a 20. Století, tedy hlavně Palackého, kteří až příliš moc kladli důraz na otázku nacionalismu. Mimořádné politické nadání jí také připisuje Vratislav Vaníček. J. Šrámek o ní tvrdí, že je neopominutelná mocenská aktérka.²²² Kontrastní názor uvedla B. Kopičková, která uvádí, že sice úspěšně řešila krizové situace na politické scéně, ale že se o to sama nezasloužila. Charakterizuje ji jako nezodpovědnou ženu, která by ve veřejné sféře působit neměla.²²³ Z. Hledíková zase tvrdí, že stála úplně mimo politické dění, odkázaná na Jindřicha z Lipé.²²⁴ S názorem z úplně jiné strany přišel Josef Žemlička, který si myslí, že měla politický handicap, způsobený jejím cizím původem. Neúspěch Rudolfovy královské politiky přičítá právě tomu, že Eliška „*nepatřila k české královské krvi.*“²²⁵

Jak jsme zde mohli vidět, názory na Rejččino politické vystupování se velice rozcházejí. Mínění jednotlivých historiků se odvíjí od názorů historiků starších, ze kterých vycházejí, tedy hlavně z nacionálně smýšlejícího Františka Palackého. Dalším faktorem, podle kterého historici na Rejčku nahlížejí, může být jejich oblíbenost určité postavy českých dějin. Například historici, kteří věnují své bádání přemyslovské tradici nebo Přemyslovnám samotným nejspíše nikdy neprojeví souhlas s činy Elišky Rejčky. Ať už si ale dvojnásobná vdova po českých králech počínala jakkoliv, nemůžeme jí upřít, že se vždy dokázala dostat ze svízelných situací, které jí hrozily, a dokázala často obrátit sled událostí ve svůj prospěch, i když to možná nebylo pro české království to nejlepší východisko. Můžeme jí vytknout, že

---

²¹⁹ STLOUKAL, K. *Královny, kněžny a velké ženy české*, s. 122

²²⁰ Tamtéž s. 31

²²¹ ANTONÍN, R. *Alžběta Rejčka a souboj o český trůn v letech 1306-1308*, s. 25

²²² VANÍČEK, V. *Velké dějiny země Koruny české*. sv. III., s. 493.

²²³ KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna*, s. 57, 62

²²⁴ HLEDÍKOVÁ, Z. *Alžběta Rejčka*, s. 7-12, zde s. 11.

²²⁵ ŽEMLIČKA, J. *Kdo na český trůn? Nástupnická otázka po 4. Srpnu 1306*, in: *Za zdmi kláštera*, s. 99-109, zde 107

nedbala na českou královskou tradici a spojila se s nepřátelskými Habsburky. To že se velice zasadila o rozvoj umění, výstavbu duchovních zařízení a rozvoj výstavby města Hradce Králové a Brna jí už snad nikdo upřít nemůže. Proto bych se přiklonila na stranu těch historiků, kteří její politické jednání a její skutky obdivují nebo alespoň uznávají a respektují jako platné.

5. CHRONOLOGICKÝ VÝVOJ OBRAZU ELIŠKY REJČKY

Jak jsme mohli vidět v předešlých kapitolách, pohled historiků na Elišku Rejčku je velice rozporuplný a historici si velice často protiřečí ve svých názorech. Samotný vývoj obrazu Elišky Rejčky v historiografii začal v díle Petra Žitavského. Ten však ve své kronice nepřístupoval k postavě Elišky Rejčky příliš pozitivně, což není překvapující, poněvadž byl velkým zastáncem přemyslovské tradice, ale hlavně velkým přítelem Elišky Přemyslovny. Jelikož je Zbraslavská kronika prvním dílem tohoto typu na našem území, stala se vzorem a výchozí prací pro díla ostatních kronikářů. Někteří ji téměř celou opsali, jiní z ní aspoň trochu vycházeli. Názory Petra Žitavského tak zakořenily v české historiografii na hodně dlouhou dobu. Nebylo tomu jinak ani s pohledem Žitavského na Elišku Rejčku. Pokud je v kronikách zmiňována, tak ne příliš pozitivně.

Její obraz nebyl vylepšen ani později, na přelomu 19. a 20. století, kdy se českými dějinami zabýval František Palacký. František Palacký jako národní obrozenec, který kladl nacionální myšlenky nade vše, nahlížel na Elišku Rejčku jako na zrádkyni českých zájmů. Nahlížel na ni jako na ženu, která zaprodala zemi a přidala se na stranu tradičních nepřátel české státnosti. Stejně jako v době středověku byla výchozím dílem zbraslavská kronika, v době 20. století se staly Palackého dějiny nejdůležitějším dílem tohoto typu. Velká řada historiků se ztotožnila s jeho názory a začínala bádát takovým směrem, jakým se zaobíral Palacký. Zřejmě se nenajde takový historik, který by jeho dějiny nečetl. Protože to ale byla doba už podstatně vyspělejší, bylo dostupných mnohem více pramenů a každý historik si tak mohl udělat svůj vlastní obraz. To se odrazilo samozřejmě i na samotném obrazu Elišky Rejčky. V české historiografii tak zakořenila v podobě různých rozporuplných klišé. V době, kdy převažovali u lidí nacionální myšlenky se objevuje jako „zrádkyně české státnosti“ a „pohoršlivá milostnice“. V době moderní však tento motiv pomalu ustupoval. Moderní historici se začínali pomalu zabývat tématy, které byly pro dobu zajímavější. Rejčka se tak začala v dílech objevovat jako „úspěšnější soupeřka Elišky Přemyslovny“, „vlivná a bohatá paní věnných měst“ nebo „štědrá mecenáška“. Najde se tak spousta těch, kteří jí obdivují, ale i takových, kteří zůstali u pohledu Petra Žitavského a Františka Palackého a kteří ji prezentují jako negativní postavu českých dějin. Její podoba v odborné literatuře se tak zřejmě bude i nadále proměňovat i vyvíjet podle společnosti.

6. ELIŠKA REJČKA A JEJÍ OBRAZ V KRÁSNÉ LITERATUŘE

V předešlých kapitolách jsme mohli vidět, že Elišce Rejčce bylo věnováno spousta řádků v kronikách, hlavně v části zbraslavské kroniky, kterou napsal Petr Žitavský, ale že je i častým tématem historiků, kteří se snaží proniknout do všech momentů jejího velice zajímavého života. Kroniky a odborná historická literatura však nejsou jediným zdrojem, kde se můžeme o Elišce Rejčce dočíst. Eliška je totiž velice často hrdinkou historických románů. Historické romány sice nejsou zdrojem hodnotných informací, ale i zde je možné hledat podobu Elišky Rejčky a také její odlišnosti v různých románech. Proto se trochu blíže podívejme na její obraz i v tomto odvětví literatury. Pro tuto část práce jsem vybrala 3 romány, v nichž Rejčka vystupuje jako hlavní hrdinka. Jedná se o román Ludmily Vaňkové s názvem *Žena pro třetího krále*²²⁶, dále je to *Hrdost do vínku, souboj královen o českou korunu*²²⁷ od Hany Whiton a poslední je kniha Antonína Polácha – *Richenza*, román o životě královny Alžběty Rejčky.²²⁸ Romány jsou to na první pohled, co se tématu týká, stejné. Po bližším zkoumání jsou však zjevné mnohé zásadní odlišnosti, na které se podívejme až později.

6.1. LUDMILA VAŇKOVÁ: ŽENA PRO TŘETÍHO KRÁLE

Žena pro třetího krále je klasickým historickým románem. Podle slovníku české prózy je autorka řazena do skupiny autorů, kteří romantizují historickou četbu pro širokou veřejnost.²²⁹ Román postrádá filozofický rozměr a historické prostředí je pouhou kulisou pro obyčejný lidský příběh, jehož hlavní hrdinkou je polská princezna Eliška Rejčka. V tomto románu figurují samozřejmě historicky doložitelné osoby (Eliška Rejčka, Jindřich z Lipé, Eliška Přemyslovna, ...), ale objevují se zde i nevýznamné a nedoložitelné postavy. Těmi jsou například služebné Elišky Rejčky nebo jiní prostí občané.

Žena pro třetího krále Ludmily Vaňkové je rozdělena do dvanácti kapitol a jeho kompozice je chronologická. Jako jeden z mála románů o Elišce Rejčce začíná již v době

---

²²⁶ VAŇKOVÁ, L. *Žena pro třetího krále*. Praha, 2013. ISBN 978-80-7244-338-3

²²⁷ WHITON, H. *Hrdost do vínku, souboj královen o českou korunu*. Alpress, 2010. ISBN 978-80-7362-799-7

²²⁸ POLÁCH, A. *Richenza, román o životě královny Alžběty Rejčky*. Praha, 2004. ISBN 80-86182-80-0

²²⁹ DOKOUPIL, B- ZELINSKÝ, M. *Slovník české prózy 1945-1994*. Vyd. 1. Ostrava: Sfinga, 1994, 490 p. ISBN 80-854-9184-2, s. 44.

jejího mládí, kdy ještě žila v Polsku se svým otcem Přemyslem. Hned na začátku románu se odehraje okamžik, který hraje důležitou roli nejen pro jeho samotný název, ale také pro osudy Elišky Rejčky v něm. Jedná se o moment, kdy za Přemyslem dorazí poslové českého krále Václava II, mezi kterými je například Hynek z Dubé a Jindřich z Lipé. Mezitím co Hynek z Dubé jedná s Přemyslem, malá holčička Richenza odvádí Jindřicha z Lipé do seníku a prosí ho vyprávění pohádky.²³⁰ Tam vyslechne pohádku o malé princezně a třech králích, kteří se postupně stanou jejími muži. Poté kniha pokračuje podle skutečných událostí Eliščinu života, samozřejmě někdy s odklonem od historických faktů. Celou knihu provází vzpomínky Elišky Rejčky na pohádku Jindřicha z Lipé o třech králích, do které se Rejčka vžívá. Jejími třemi králi se tak postupně stávají Václav II., Rudolf Habsburský a Jindřich z Lipé. Hlavním motivem knihy je tedy milostný život Elišky Rejčky a její láska ke svým třem králům.

Postava Elišky Rejčky podle Ludmily Vaňkové

Ludmila Vaňková popisuje Elišku Rejčku jako nesmírně krásnou ženu, která svým půvabem „neodolatelné sirény“ dokáže omámit nejednoho muže. Přímo omámen její krásou byl zde například Václav II, když přijela z Budyně, aby byla korunována českou královnou.²³¹ Z jejího vzhledu vyzdvihla hlavně smyslné rty a oči, které přirovnala k hladině moře.²³² Svůj dokonalý vzhled se Rejčka v tomto románu snažila vždy doplnit krásnými šaty a účesem.

Co se týká Eliščiných povahových vlastností v tomto románu, líčí ji autorka jako veselé a mlsné děvče. Právě Rejččinu mlsnot a touhu po dobrém jídle uvádí hned několikrát. Dále uváděla její hrdost na svůj půvabný vzhled, kterého uměla nejednou využít. Podle autorky je také trochu škádlivá, což v románu nejednou použila proti Elišce Přemyslovně.

---

²³⁰ VAŇKOVÁ, L. Žena pro třetího krále, s. 12

²³¹ VAŇKOVÁ, L. Žena pro třetího krále, s. 56

²³² tamtéž

6.2. HANA WHITTON: HRDOST DO VÍNKU, SOUBOJ KRÁLOVEN O ČESKOU KORUNU

Dalším románem o Elišce Rejčce je Hrdost do vínků Hany Whitton. Autorka se ve svých knihách často zaměřuje na velké ženy českých i evropských dějin. Kromě románu o Elišce Rejčce napsala také o Elišce Přemyslovně nebo dceři Karla IV., Anně. Tento román má velice blízko k románu Ludmily Vaňkové. Najdeme zde velký dobrodružný a milostný příběh, který si ponechává historické prostředí opět jako pouhou kulisu. Stejně jako v předešlém románu se zde objevují historicky doložené postavy i smyšlené osoby.

Román hrdost do vínků je rozdělen do jedenácti kapitol a jeho děj se odehrává chronologicky s občasnými vzpomínkami Elišky Rejčky na minulost. Přivádí nás do doby, kdy Eliška Rejčka již žije v Hradci Králové v partnerském svazku s Jindřichem z Lipé. Román nás provádí událostmi jejich života a Rejččinou malou válkou proti Přemyslovně až do momentu, kdy žijí v brněnském paláci a počítá je návštěvou Jan Lucemburský. Ten oznamuje Jindřichovi z Lipé, že je jmenován říšským maršálkem. Zatímco první kniha byla spíše zaměřena na milostný život Elišky Rejčky, román Hany Whitton je spíše o soupeření s Eliškou Přemyslovnou. Zde se jí Rejčka snaží za každou cenu dokázat, že jako dvojnásobná královna vdova může stále ještě trochu vládnout, aniž by se ohlížela na právoplatnou královnu země.

Postava Elišky Rejčky podle Hany Whitton

I v tomto románu si autorka uchovala obdiv k nesmírné kráse Elišky Rejčky: „*Dlouhé plavé vlasy se v odlesku plamenů z krbu rozzářili jako zlatá aura a lichotivě obkreslily siluetu jejích půvabných křivek. Nebyla vysoká, ale postavu měla dokonalou, s oblými boky, útlým pasem a plnými nadry.*“²³³ I zde si je Rejčka vědoma moci svého půvabu a věnuje dlouhou dobu přípravám a oblékání, aby toho záhy mohla využít.

Jak už nám název knihy napovídá, velikou povahovou vlastností Elišky Rejčky je hrdost. Právě díky své hrdosti se dostává do malých soubojů s Přemyslovnou, kde se jí snaží ukázat, že je stále mocná žena, i když už není královnou. Jedním takovým okamžikem je zde například moment, kdy probíhají oslavy zasnub Rejččiny dcery Anežky a Jindřicha

---

²³³ WHITTON, H. Hrdost do vínků, s. 27

Javorského. Rejčka na tuto slavnost obléká sebe i svou dceru do šatů, které mají barvu purpuru.²³⁴ Purpurová barva byla však určena pouze pro roucha vladařů, čehož si je Rejčka v knize samozřejmě vědoma: „*Měla-li k sobě být upřímná, pak si musela připustit, že tohle všechno udělala Elišce Přemyslovně naschvál. Nepozvala ji na oslavu Anežčiných zásnub, zásnub královské dcery. A schválně vybrala na roucho královský purpur*“²³⁵.“ Rejčka tedy v celém románu smýšlí a jedná tak, že Eliška Přemyslovna sice může vládnout z trůnu, ale ona (Rejčka) je a zůstane královnou země, i když nekorunovanou.

---

²³⁴ WHITTON, H. Hrdost do vínku, s. 87

²³⁵ Tamtéž s. 93

6.3. ANTONÍN POLÁCH: RICHENZA, ROMÁN O ŽIVOTĚ KRÁLOVNY ALŽBĚTY REJČKY

Posledním románem, který jsem vybrala pro tuto část, je kniha Richenza, román o životě královny Elišky Rejčky od Antonína Polácha. Tento román je, stejně jako dva předešlé, založený na příběhu, kde doba středověku hraje jen pouhou kulisu. Přesto se však řídí trochu více podle opravdových historických událostí a objevuje se v něm více historicky doložených postav než v románech předešlých.

Román Richenza je rozdělen do šesti kapitol, přičemž čtyři z nich nesou název podle jejích životních mužů, mezi které je zařazen i Fridrich Habsburský. Děj románu začíná v době, kdy je královský dvůr přestěhován do domu zlatníka Konráda. Eliška Rejčka právě porodila dceru Anežku a český král Václav II. pomalu umírá a zanechává ji v nepřátelském prostředí. Děj poté pokračuje podobně jako v předešlém románu a končí opět návštěvou Jana Lucemburského v Brně. Tentokrát je však jediným a ústředním motivem románu válka královen. V tomto románu válka královen dokonce vygraduje do takové podoby, že si jsou Eliška Přemyslovna i Eliška Rejčka vědomy toho, že mír a klid v zemi je možný pouze při vítězství jedné z nich. Bez porážky jedné nebo druhé královny není možné dále jednat a ničeho dosáhnout. Tato válka královen je obohacena i snahou Elišky Přemyslovny o zavraždění Rejčky.²³⁶ Prvotní nenávist zde vychází od Přemyslovny, která odmítá po smrti Václava II. s Rejčkou vycházet v dobrém. Rejčka se však přestane bát Elišky Přemyslovny a pouští se s ní do otevřeného boje. Nakonec je unavena z neustálých bojů a rozhodne se raději odejít do ústraní do Brna. Na konci se z ní však stává pomyslná vítězka války dvou královen. Na naléhání Jana Lucemburského mu prozrazuje, že ho Přemyslovna plánuje odstranit z trůnu ve prospěch svého dvouletého syna Václava, aby tak mohla mít větší podíl na vládě ona.²³⁷ Jan Lucemburský poté Přemyslovně syna zabavuje a ona tak zůstává opuštěná bez manželovy přízně. Rejčka si žije svůj konečně šťastný život po boku Jindřicha z Lipé v Brně a může si připadat jako vítězka války dvou královen.

Postava Elišky Rejčky podle Antonína Polácha

---

²³⁶ POLÁCH, A. Richenza, s. 267-268

²³⁷ Tamtéž s. 365-366

Ani do třetice tomu není jinak a Eliška Rejčka je v tomto románu líčena jako nádherná zlatovlasá žena, která moc dobře ví, že svým půvabem může ovládat opačné pohlaví a často tak dosáhne svého.

Co se týká povahových vlastností Elišky, ani tady se neliší od předešlých. Je zde líčena jako hrdá, statečná a odhodlaná žena, která umí dosáhnout toho, co chce. V průběhu knihy se mění z naivního děvčete, které se bojí nevlastních dcer po smrti Václava II. ve zralou a silnou ženu, která si neváhá vybojovat svoje štěstí.

6.4. ODLIŠNOSTI ROMÁNŮ

Na první pohled by se mohlo zdát, že romány jsou téměř totožné, ale po bližším zkoumání vyjde na povrch hned několik zásadních odlišností. Podívejme se tedy na ně v následujících řádcích.

Eliška Rejčka a její muži

Začněme nejprve u vztahu Elišky Rejčky k jejím mužům. Logicky je jako první na řadě Václav II. V případě románu Ludmily Vaňkové Rejčka Václava bezmezně miluje, již jen kvůli tomu, že jí zachránil z Braniborska, kde žila s nevlastní matkou a kde se jí příliš nelíbilo. Ve Václavovi má milujícího muže, který ji ochraňuje před jeho nepřátelskými dětmi. Stejně tomu je i v románu Antonína Polácha, ve kterém Rejčka nese velice špatně, že přijde o svého milovaného muže o svou oporu v cizím prostředí. Na lásku k Václavovi vzpomíná dlouhá léta až do doby, kdy dojde k hádce mezi Přemyslovnou a jí.²³⁸ Přemyslovna jí naschvál sděluje, že Václav II. neváhal nemilosrdně zabít, aby dosáhl své moci. To v Rejčce zabíjí její velkou lásku k němu. V případě druhého románu Hany Whitton je tomu úplně jinak. Děj začíná až v době, kdy Eliška Rejčka žije s Jindřichem z Lipé a na Václava pouze vzpomíná. Vzpomínky to jsou však rozpačité a rozhodně nevzpomíná s láskou jako v románu Antonína Polácha. Je mu sice vděčná, že ji odvezl z Braniborska, ale zalívá mu, že jí radši odložil na Budyň a žil v Praze se svojí milenkou Anežkou.

V případě Rudolfa Habsburského je situace snadnější. Eliška Rejčka se ho ve všech třech případech naučí milovat. Hlavně z vděčnosti, že jí zachránil po smrti Václava II., když pro ni situace v Čechách nebyla příznivá. Jediným rozdílem u Rudolfa v románech je, že dvakrát jí do sňatku s ním dotlačí čeští pánové a jednou, v případě Ludmily Vaňkové, se Rejčka vydává řešit situaci sama, přímo do tábora Rudolfa, kde ho žádá o pomoc.²³⁹

Největší odlišnosti nastávají u Jindřicha z Lipé a to už u jejich seznámení. V případě prvního románu se Rejčka setkává s Jindřichem z Lipé už v době, kdy je malou holčičkou a on přijíždí spolu s jinými českými pány vyjednávat s jejím otcem.²⁴⁰ Hned v tomto momentu si Jindřicha zamiluje. K jejich sblížení sice dojde až mnohem později, ale Rejčka i Jindřich

²³⁸ POLÁCH, A. Richenza, s. 331-337

²³⁹ VAŇKOVÁ, L. Žena pro třetího krále, s. 148-151

²⁴⁰ VAŇKOVÁ, L. Žena pro třetího krále, s. 10

k sobě vzájemně chovají vřelé sympatie. Jejich vztah je však zpočátku provázen bouřlivými hádkami a nedůvěrou. V případě druhého románu se seznamují až v době, kdy Jindřich z Lipé přijíždí pro Rejčku do Žitavy a následně ji odváží do Čech, kde se stává ženou Václava II. Z této doby si však Rejčka Jindřicha příliš nepamatuje. Jejich další setkání nastává na svatbě Rejčky s Rudolfem Habsburským, kde už se do něj podle Hany Whitton zamilovává.²⁴¹ V románu Antonína Polácha se Rejčka se Jindřichem seznamuje v době, kdy zemře Rudolf Habsburský a Rejčka je v Praze vězněna v domě zlatníka Konráda právě Jindřichem z Lipé. V tomto případě je jasné, že Rejčka nemá ke svému vězňiteli velké sympatie. Postupem času však svůj názor mění a k jejich sblížení dochází poté, co Jan Lucemburský dobude Prahu.²⁴² Momenty jejich seznámení a sblížení se tedy velice liší ve všech třech románech. Jedna věc však zůstává stejná, poté co se Rejčka s Jindřichem sblíží, ve všech třech knihách. Tou je velká láska Elišky Rejčky k Jindřichovi z Lipé. Láska tak velká, že se Rejčka nebojí pustit do otevřeného boje proti Elišce Přemyslovně a Janu Lucemburskému, když je Jindřich vězněn na Týřově.

Eliška Rejčka a Eliška Přemyslovna

V románech se trochu liší i „vztah“ Rejčky a Přemyslovny. Je to dané hlavně tím, že autorka prvního románu, Ludmila Vaňková, dává ve své knize důraz hlavně na Rejččin milostný život a všechno ostatní dává lehce do pozadí. Obě Elišky se sice upřímně nenávidí od prvních chvil a jedna druhé se nebojí navzájem posmívat a urážet se.²⁴³ Později však mezi sebou nevyvolávají otevřenou válku jako například v románu Antonína Polácha. V jednu chvíli dochází téměř k jejich spřátelení, i když jenom na oko. *„Obě se teď vroucně milovaly. Důvody měly stejné. Muž, i když to nebyl týž. Richenza slíbila Jindřichovi, že , že s Eliškou vyjde, a dokázala to. Eliška zase nemínila vzbudit ani stín nelibosti v Janovi, jemuž se krásná královna vdova jevila jako anděl.“*²⁴⁴

V románu druhém, Hany Whitton, se také obě královny nenávidí od první chvíle, ale netají se s tím ani proto, aby se zavděčily svým mužům. V románu třetím vychází nenávisť od Elišky Přemyslovny. Rejčka se několikrát snaží o smír se svoji nevlastní dcerou, ale nesetkává se s úspěchem, a proto se jí také rychle naučí nenávidět. Eliška Přemyslovna se v obou

²⁴¹ WHITTON, H. Hrdost do vinku, s. 21

²⁴² POLÁCH, A. Richenza, s. 219

²⁴³ VAŇKOVÁ, L. Žena pro třetího krále, s. 54-55

²⁴⁴ VAŇKOVÁ, L. Žena pro třetího krále, s. 242

románech často dostává do hádek s Janem Lucemburským právě kvůli Rejčce a Jindřichovi z Lipé, kde se krále snaží přesvědčit, že se ho Rejčka s Jindřichem snaží připravit o moc v království. V obou případech se jí také Jana Lucemburského podaří přemluvit a nechávají uvěznit Jindřicha z Lipé. Důkazem zrady mu je u obou románů zasnoubení a svatba Rejččiny dcery Anežky s Jindřichem Javorským. Nechává tak Jindřicha z Lipé věznit na Týřově a mezi královnami vypukává otevřená válka. V posledním románu je životní spor Elišky Rejčky a Elišky Přemyslovny obohacen osobní hádkou, po které se obě vlastně cítí poraženy.²⁴⁵

Když tedy romány shrneme, obraz Elišky Rejčky v nich je téměř stejný. Eliška je v nich velice nádhernou ženou, která si je toho dobře vědoma a záměrně své krásy využívá k tomu, aby uspěla u opačného pohlaví. Zároveň je velmi hrdá a odvážná a nebojí se jednat proti vůli královny a krále, aby si vydobyla to, co chce. Je také velice pyšná na to, že byla dvakrát českou a polskou královnou a snaží se jednat tak, jakoby královnou stále byla, i když bez koruny.

---

²⁴⁵ POLÁCH, A. Richenza, s. 331-338

7. ZÁVĚR

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo představit obraz královny Elišky Rejčky v kronikách, odborné literatuře a také v krásné literatuře. Práce se nejprve věnovala výčtu spleťtých životních osudů Elišky Rejčky, kde jsme mohli vidět, že nebyla nevýznamnou osobou českých dějin.

První důležitou částí práce bylo vytvoření obrazu Elišky Rejčky v kronikách. Zde byl nejdůležitější pohled Petra Žitavského ve Zbraslavské kronice. Zbraslavská kronika byla pro tuto práci zásadní hned z několika důvodů. Těmi důvody je například fakt, že vznikala rukou svých pisatelů přímo v době, kdy Eliška Rejčka žila. Petr Žitavský, druhý autor Zbraslavské kroniky, měl časté styky s královským dvorem a byl účastníkem mnoha zásadních událostí. Sám osobně také Elišku Rejčku znal, a proto je Zbraslavská kronika jedním z nejdůležitějších pramenů pro studium její osoby. Po prostudování textů kroniky však vyplývá na povrch fakt, že nám Petr Žitavský ponechal spíš negativní obraz královny vdovy Elišky Rejčky. K Elišce Rejčce přistupoval velmi rezervovaně a je zjevné, že nebyla jeho oblíbenou osobou. Je to způsobeno zřejmě tím, že Petr Žitavský byl oddaným přítelem a obdivovatelem Přemyslovců, hlavně Elišky Přemyslovny, která Rejčku neměla v oblibě. Dalším faktorem bylo také to, že jako zbožnému člověku se mu nemohl zamlouvat „hříšný“ poměr, který Rejčka udržovala s Jindřichem z Lipé. Zbraslavská kronika byla výchozí prací pro další kronikáře, proto si ve většině případů zachovali názory a postoje autorů. Proto je Eliška Rejčka v kronikách negativní postavou.

Dalším bodem práce bylo rozebrání odborné historické literatury. Stěžejní prací odborné literatury jsou dějiny Františka Palackého, ze kterých vychází spousta historiku, stejně jako tomu bylo ve Zbraslavské kronice. Ani zde však František Palacký neponechal pozitivní obraz Elišky Rejčky. U Palackého to bylo způsobeno tím, že žil v době kdy byly důležité nacionální myšlenky a budování státu. Proto se Rejčka, která poskytla svá věnná města Habsburkům a snažila se jim pomoci získat české království, v jeho očích zapsala jako negativní postava českých dějin. Habsburky označuje jako tradiční nepřátele české státnosti, a proto byl zřejmě tento čin pro Palackého neodpuštělným. Později se s názory Palackého na Elišku Rejčku téměř ztotožnil i Josef Šusta ve svých dějinách. V modernější době se ale autoři knih pomalu přestávají zabývat pouze otázkou Rejččina poskytnutí věnných měst a zaměřují se na nová témata, jako je válka mezi Rejčkou a Přemyslovnou, Rejččin vztah s Jindřichem

z Lipé nebo Rejččino působení ve světě politiky. Proto se začaly postupně objevovat i texty, kde je Rejčka hodnocena kladně. V této práci jsem tak došla k závěru, že na formování obrazu Elišky Rejčky měli největší podíl hlavně Petr Žitavský a František Palacký, kteří nechali negativní pohled na ni. Postupem doby se však historici, kteří se její postavou zabývali, rozdělili do několika táborů. Jedni zůstávají u její kritiky, jiní ji obdivují. Eliška Rejčka se tak usadila v odborné literatuře v podobě různých klišé, které se mi snad povedlo představit.

Protože cílem práce bylo vytvořit obraz Elišky Rejčky v literatuře, své místo zde náleželo i jejímu obrazu v historických románech, které nejsou založeny na odbornosti. Z této poslední části práce vyplynulo, že postava Elišky Rejčky v nich je téměř stejná a proměňují se pouze některé situace jejího života.

8. RESUMÉ

The aim of this work is to present the image of Elizabeth Richeza of Poland in chronicles, historical literature and historical novel. At first part is work occupied with facts of life Elizabeth Richeza. There we could see that she was quite significant person in Czech history.

First important part was creation image of Elisabeth Richeza in chronicles. The most important there was a view of Petr Žitavský in Zbraslav Chronicle. The Zbraslav chronicle was the most important for this part, because Petr Žitavský lived in the same time as Elisabeth Richeza, he knew her and he intercommunicated with the royal family. He also attended in many political event. His view of Elisabeth Richeza was quite negative. It is obvious that she was not his favorite person. She was not his favorite person probably because he was supporter of Czech dynasty and he was big friend and confidant of Elisabeth of Bohemia, who did not like Elisabeth Richeza. Her image in other chronicles is also negative, because Zbraslav chronicle was pattern for them.

Another part of my work deals with historical literature. One of the major work is history by František Palacký, which inspired many other historians. František Palacký had also negative view of Elisabeth Richeza. He was this negative view, because he lived in time when were the most important national ideas and she tried to help the Habsburgs with gaining the Czech kingdom. František Palacký considered Habsburgs for the large enemies of Czech kingdom. Many historians had same views like him, but in modern historical literature are some new themes, which are more interesting. For example: the queens war, Richeza's relationship with Jindřich z Lipé or her performance on political scene. So in modern time some historians started with positive thinking about Elisabeth Richeza. Over few years were historians divided for two groups. First group have negative view of Elisabeth Richeza and second group have positive view of her.

The main aim of my work was make image of Elisabeth Richeza in literature therefore is in my work also part about Richeza's image in historical novel. The image of Elisabeth Richeza in historical novel is does not change so much. Her figure in historical novel is almost the same.

9. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny:

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VI, Josef Chytil (ed.), Brunae 1854.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VII, Josef Chytil (ed.), Brunae 1864.

Fontes rerum Bohemicarum IV, Emler, Josef (ed.), Praha 1884.

Kronika Beneše z Weitmile, in: *Fontes rerum Bohemicarum IV*, Josef Emler (ed.),
Pragae 1884

Kroniky doby Karla IV., Marie Bláhová (ed.) et al., Praha 1987.

Kronika Františka Pražského, in: *Fontes rerum Bohemicarum IV*, Josef Emler (ed.),
Pragae 1884

Kronika Pulkavova, in: *Fontes rerum Bohemicarum V*, Josef Emler (ed.), Pragae
1893.

Kronika tak řečeného Dalimila, Marie Bláhová (ed.), Praha 2005.

Ottokars Österreichische Reimchronik, in: *Monumenta Germaniae Historica*.
Deutsche Chroniken V/1, 2, Joseph Seemüller (ed.), Hannover 1890–1893.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II, Josef Emler (ed.),
Pragae 1882.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III, Josef Emler (ed.),
Pragae 1890.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III, Josef Emler (ed.),
Pragae 1892.

Zbraslavská kronika. Chronicon Aulae Regiae, Zdeněk Fiala – František Heřmanský –
Rudolf Mertlík (edd.), Praha 1976.

Literatura:

ANTONÍN, R. *Alžběta Rejčka a souboj o český trůn v letech 1306-1308. In Chrám Svatého Ducha a Královna Eliška Rejčka v Hradci Králové 1308-2008. Historická tradice v dějinách města. Od chrámu ke katedrále. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 15. a 16. října 2008 v Hradci Králové.* Ústí nad Orlicí: Oftis, 2009. ISBN 978-80-7405-060-2.

ANTONÍN, R. *Obraz ideálního panovníka ve Zbraslavské kronice*, in: Stát, státnost a rituály přemyslovského věku. Problémy, názory a otázky. Sborník příspěvků z konference konané dne 18. října 2005 v Brně.

BENEŠOVSKÁ, K. *Královští stavebníci na dvoře Jana Lucemburského.* Kandidátská práce – Ústav teorie a dějin umění ČSAV, Praha 1989.

BOBKOVÁ, L. *Velké dějiny zemí koruny české*, sv. IVa. Paseka, 2003. ISBN 80-7185-501-4

DOKOUPIL, B- ZELINSKÝ, M. *Slovník české prózy 1945-1994.* Ostrava, 1994. ISBN 80-854-9184-2.

DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, D. *Královský dvůr Václava II.* Veduta, 2011. ISBN 978-80-86829-73-9.

FRIEDEL, A. *Malíři královny Alžběty. (Studie o vzniku české školy malířské XVI. století).* Praha: Aventinum, 1930.

HLEDÍKOVÁ, Z. *Alžběta Rejčka.* In Dějiny a současnost. Kulturně historická revue 31, 2009, č. 1

HOFFMAN, F. *České město ve středověku.* Panorama, 1992. ISBN 80-7038-182-5.

HUBKOVÁ H. *Středověká architektura katedrály Sv. Ducha v Hradci Králové*, diplomová práce, FF PU Olomouc

KOPIČKOVÁ, B. *Eliška Přemyslovna. Královna česká 1292–1330*, Praha 2003. ISBN 80-7021-656-5.

KOPIČKOVÁ, B. *Žena Evropského středověku v zajetí své doby*, in: Milena Lenderová et al., Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století, Praha, 2002, s. 13-44.

KOTRBOVÁ, M. A. *Starobrněnský klášter*, Brno 1968.

KUTNAR, F. – MAREK, J. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátku národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století.* Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2009. ISBN 9788071064022.

- KVĚT, J. *Iluminované rukopisy královny Rejčky: Příspěvek k dějinám české knižní malby ve století XIV*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1931.
- LIŠKA, V. *Ženy českých panovníků*. XYZ, 2012. ISBN 978-80-7388-654-7.
- MARÁZ, K. *Václav III (1289-1306), poslední přemyslovec na českém trůně*. Veduta, 2007. ISBN 978-80-86829-25-8.
- MUSIL, F. *Hradec Králové, Eliška Rejčka a rok 1308*. In *Chrám Svatého Ducha a královna Eliška Rejčka v Hradci Králové 1308-2008. Historická tradice v dějinách města. Od chrámu ke katedrále. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 15. a 16. října 2008 v Hradci Králové*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2009. ISBN 978-80-7405-060-2.
- OZÓG, K. *Ryksa – Elżbieta*. In *Piastowie: Leksykon biograficzny*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1999, s. 167 – 170.
- PALACKÝ, F. *Dějiny národu českého: w Čechách a w Morawě. Dílu II., Od roku 1253 do 1333. částka I.*, Praha 1877.
- PODLAHA, A. – ŠITTLER, E. *Poklad Svatovítský. Soupis památek historických a uměleckých*, Praha 1903
- POLÁCH, A. *Richenza, román o životě královny Alžběty Rejčky*. Rybka, 2004 ISBN 80-86182-80-0.
- SOVADINA, M. *Jindřich z Lipé I. První muž království. Část 1*, in: *Časopis Matice moravské*, r. 120, Brno 2001, s. 5-36.
- SOVADINA, M. *Jindřich z Lipé. I. První muž království. Část 2*, in: *Časopis Matice moravské*, r. 121, Brno 2002, s. 3-32.
- SPĚVÁČEK, J. *Král diplomat: (Jan Lucemburský 1296 – 1346)*. Praha: Panorama, 1982; Praha: Svoboda, 1994. ISBN 11-020-82.
- STLOUKAL, K. *Královna Rejčka*, in: *Královny, kněžny a velké ženy české*, Karel Stloukal (ed.), Praha 1940
- STLOUKAL, K. *Eliška Rejčka, hradecká královna. Pojednání městského historického a průmyslového musea v Hradci Králové*, Hradec Králové 1942, č. 20. s. 7
- ŠAROCHOVÁ, G. *Radostný úděl vdovský. Královny-vdovy přemyslovských Čech*, Praha 2004. ISBN 80-86569-24-1.
- ŠUSTA, J. *Dvě knihy českých dějin, kniha první. Poslední Přemyslovci a jejich dědictví 1300-1308*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1926. ISBN 80-7203-376-X.
- ŠUSTA, J. *Dvě knihy českých dějin, kniha druhá. Kus středověké historie – počátky lucemburské (1308-1320)*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1926. ISBN 80-7203-377-8.
- VANIČEK, V. *Velké dějiny zemí Koruny české. sv. III*, Paseka, 2002. ISBN 80-7185-433-6.

VAŇKOVÁ, L. *Žena pro třetího krále*. Praha, 2013. ISBN 978-80-7244-338-3.

WHITON, H. *Hrdost do vínku, souboj královen o českou korunu*. Alpress, 2010. ISBN 978-80-7362-799-7

WIHODA, M. *Zlatá bula sicilská*. Argo, 2005. ISBN 80-7203-682-3.

ŽEMLIČKA, J. *Kdo na český trůn? Nástupnická otázka po 4. Srpnu 1306*, in: *Za zdmi kláštera*, s. 99-109

ŽEMLIČKA, J. *Století posledních Přemyslovců. Český stát a společnost ve 13. století*, Praha 1986.